

The Greek Review of Social Research

Vol 28 (1976)

28 Γ'

Ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης 1961-1976: Δεκαπέντε χρόνια από την υπογραφή του

Γιάννος Ν. Κρανιδιώτου

doi: [10.12681/grsr.346](https://doi.org/10.12681/grsr.346)

Copyright © 1976, Γιάννος Ν. Κρανιδιώτου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Κρανιδιώτου Γ. Ν. (1976). Ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης 1961-1976: Δεκαπέντε χρόνια από την υπογραφή του. *The Greek Review of Social Research*, 28, 198–218. <https://doi.org/10.12681/grsr.346>

ὁ εὐρωπαϊκὸς κοινωνικὸς χάρτης 1961-1976

*Δεκαπέντε χρόνια
ἀπὸ τὴν ὑπογραφή του*

τοῦ
Γιάννου Ν. Κρανιδιώτη

Διηγήτορας

πρόλογος

Ἡ μεταπολίτευση τοῦ Ἰουλίου 1974 καὶ ἡ ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στὴν Ἑλλάδα τερμάτισαν τὴν πολιτικὴ ἀπομόνωση τῆς χώρας ἀπὸ τὴ διεθνή κοινότητα καὶ ἐπαναδραστηριοποίησαν τὶς διαδικασίες γιὰ τὴν ἐνταξη τῆς Ἑλλάδας στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Τὸν Νοέμβριο 1974 ἡ Ἑλλάδα ἔγινε πάλι δεκτὴ σὰν ἰσότιμο καὶ πλήρες μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ὕστερα ἀπὸ ἐφτάχρονη ἀπουσία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας. Τὸν Ἰούνιο 1975 ἡ νέα δημοκρατικὴ κυβέρνησις τῆς χώρας ὑπέβαλε ἐπίσημα αἴτηση γιὰ τὴν εἰσοδοχὴ τῆς Ἑλλάδας σὰν πλήρους μέλους στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα. Τὸ αἴτημα ἔγινε δεκτὸ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1976 ἀπὸ τὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου ἔτους ἄρχισαν οἱ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἐνταξη, μετὰξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κοινότητος.

Πρώτη καὶ βασικὴ ὅμως προϋπόθεση τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδας στὴν ΕΟΚ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ παγίωση μιᾶς ὁμαλῆς πολιτικῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐγγύηση ἐνὸς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος στὴ χώρα, ποῦ θὰ προστατεῦει τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ τὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἡ Ἑλλάδα ἔχει καθῆκον νὰ ἐπικυρώσει τὶς εὐρωπαϊκὲς ἐκεῖνες διεθνεῖς συμβάσεις ποῦ εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένες μετὰ τὴ θεμελίωση καὶ λειτουργία τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν. Μιὰ τέτοια διεθνὴς σύμβασις εἶναι ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης, ποῦ ἀποτελεῖ σημαντικὴ προσπάθεια διεθνoῦς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου.

Ἡ σύμβασις αὐτὴ, ποῦ λειτουργεῖ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ἔχει προσυπογραφεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1961 ἀλλὰ μέχρι στιγμῆς δὲν ἔχει ἀκόμα ἐπικυρωθεῖ, ὅπως συνέβη μετὰ τὰ περισσότερα κράτη μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας μέσα σὲ κλίμα κοινωνικῆς γαλήνης, ποῦ θὰ ἐπιτρέψει τὴ δημιουργία τῆς κατάλληλης ὑποδομῆς καὶ θὰ βοηθήσει στὴ γρήγορη ἐνταξη τῆς Ἑλλάδας στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ὁ Χάρτης προσδιορίζει συγκεκριμένους στόχους κοινωνικῆς πολιτικῆς ποῦ ἀποβλέπουν στὴ βελτίωση τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καθὼς καὶ στὴν ἐναρμόνιση καὶ τὸν συντονισμό τῶν κρατικῶν προσπαθειῶν γιὰ κοινωνικὴ πρόοδο. Παράλληλα προσφέρει προστασία τῶν θεμελιωδῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δικαιωμάτων τῶν ἀτόμων, προσδιορίζοντας κατώτατα προστατευτικὰ ὅρια ποῦ καλύπτουν ὄχι μόνον τοὺς πολίτες μιᾶς χώρας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλλοδαποὺς, ἐφόσον ὅμως εἶναι ὑπήκοοι ἐνὸς κράτους-μέλους

τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὶς χῶρες ἐκεῖνες ποὺ ἐξάγουν ἐργατικὸ δυναμικὸ, ὅπως ἡ Ἑλλάδα. Γιὰ τοὺς Ἑλληνες ἐργάτες, ποὺ ζοῦν καὶ ἐργάζονται στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης θὰ μπορούσε νὰ προσφέρει προστασία, ἰδιαίτερα στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες, ὅπου δὲν ὑφίσταται διμερὴς σύμβαση μεταξὺ τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς χώρας ποὺ φιλοξενεῖ Ἑλληνες ἐργάτες. Ἐκτός λοιπὸν ἀπὸ τὰ γενικότερα πλεονεκτήματα ποὺ θὰ προκύβουν ἀπὸ τὴν ἐπικύρωση τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ὑπάρξουν καὶ ἄμεσα πρακτικὰ ὀφέλη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐργαζομένων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πρέπει νὰ καταβληθεῖ ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς σοβαρὴ προσπάθεια μελέτης τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀπὸ μιά κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ, στὴν ὁποία θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ πάρουν ἐπίσης μέρος καὶ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων, καὶ ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσει τὰ προβλήματα καὶ τὶς δυσκολίες ποὺ θὰ προκύβουν ἐνδεχομένως ἀπὸ τὴν ἐπικύρωση τοῦ Χάρτη, νὰ μελετήσει τὰ συγκεκριμένα μέτρα ποὺ πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴ γεφύρωση τῶν διαφορῶν ποὺ ὑφίστανται μεταξὺ τοῦ Χάρτη καὶ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας.

Ἡ παρούσα μελέτη ἐπιχειρεῖ μιά ἀξιολογικὴ ἀνάλυση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη μέσα ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς δεκάχρονης ἐμπειρίας τῆς ἐφαρμογῆς του καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει μιά πρώτη συμβολὴ στὴ μελέτη γιὰ τὴν ἐπικύρωση τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

εἰσαγωγή

Ἡ σημασία τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως τῆς δυνάμεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ποὺ ἄρχισε νὰ ἐμφανίζεται μὲ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση στὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα στὴν Εὐρώπη. Ἡ ριζοσπαστικὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ στὴν ὀργάνωση τῆς οικονομίας δημιούργησε ἰσχυροὺς πόλους συγκρούσεων μέσα στὰ κρατικὰ πλαίσια μεταξὺ τῶν δυνάμεων τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Οἱ νέες δυνάμεις ζήτησαν τὴν παροχὴ ἐγγυήσεων ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ σωστὴ ἀνάπτυξη τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ νὰ ἀντικρούσουν τὴν ἀπειλὴ ἐναντίον τῆς ἐργατικῆς ἀγορᾶς, γιὰ νὰ τερατισθοῦν ἔτσι αὐθαίρετες ἐνέργειες τῶν ἐργοδοτῶν. Ζητοῦσαν καλύτερες συνθήκες καὶ ὁρους ἐργασίας καὶ πληρέστερη συμμετοχὴ στὴ χάραξη τῶν πλαισίων κοινωνικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους. Δημιουργήθηκε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ ἔννοια τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Τὸ κράτος θὰ ἔπρεπε πιά νὰ παρεμβαίνει καταπατώντας τὶς ἔννοιες τοῦ καθαροῦ φιλελευθερισμοῦ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιω-

μάτων τῶν πολιτῶν, ὄχι μόνον πιά ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τῶν ὀργάνων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς δυνάμεως καὶ τῶν καταχρήσεων ἄλλων κοινωνικῶν ὁμάδων καὶ τάξεων γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς δίκαιης καὶ σωστῆς ἰσορροπίας.

Ἡ παρουσία ξένων ἐργατῶν σὲ πολλὲς χῶρες δημιούργησε τὴν ἀνάγκη προστασίας καὶ διακανονισμοῦ τῶν μετακινήσεων τοῦ ἐργατικοῦ αὐτοῦ δυναμικοῦ. Ἡ ἀνάγκη αὐτή, μαζί μ' ἓνα ἀνθρωπιστικὸ συναίσθημα κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὀδήγησε στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ μιά διεθνή προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ ἀναγνώριση διεθνῶς τῆς σημασίας τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπίσης τοῦ γεγονότος ὅτι ὁποιαδήποτε κοινωνικὴ πρόοδος συνεπάγεται οικονομικὰ βάρη καὶ ἐπομένως ἐπιρεάζει τὴν οικονομικὴ κατάσταση.

Αὐτὸ κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ δημιουργία διεθνοῦς ἐργατικῆς καὶ κοινωνικῆς νομοθεσίας. Οἱ πρῶτες προσπάθειες γιὰ μιά διεθνή θεμελίωση τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων ἦταν ἡ διεθνὴς Διάσκεψη στὸ Βερολίνο τὸ 1890, ποὺ πρότεινε μεταξὺ ἄλλων μὴν ἐβδομαδιαία ἀργία, ρυθμίσει τὴν ἐργασία τῶν ἀνηλίκων κτλ. Στὴ διάσκεψη αὐτὴ πῆραν μέρος 12 ἀπὸ τὰ ἀνεπτυγμένα οικονομικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.¹ Ἡ δεύτερη προσπάθεια, ἀπὸ ἰδιωτικοῦς παράγοντες τῆς φορὰ αὐτῆ, ἔγινε τὸ 1901 στὴ Βασιλεία τῆς Ἑλβετίας. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἰδρύθηκε ἡ Διεθνὴς Ἀδελφότητα γιὰ τὴ νόμιμη προστασία τῶν ἐργαζομένων.² Ἡ πρώτη διεθνὴς Ἐργατικὴ σύμβαση ὑπεγράφη τὸ 1906 καὶ ἀπαγόρευε τὴ χρῆση τοῦ λευκοῦ φωσφοροῦ,³ ποὺ θεωρήθηκε ἐπικίνδυνο προϊόν γιὰ τὴν ὑγεία τῶν ἐργαζομένων. Ἀμέσως μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ἰδρύθηκε ὁ Διεθνὴς Ὄργανισμὸς Ἐργασίας μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ὁποίου ἔχουν μέχρι σήμερα συνταχθεῖ πάνω ἀπὸ 140 ἐργατικὲς συμβάσεις, ποὺ ἀποτελοῦν τὶς βάσεις τοῦ διεθνοῦς κοινωνικοῦ δικαίου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ μιᾶς χώρας δὲν ἀποτελεῖ πιά ἀποκλειστικὰ δικό της ἐσωτερικὸ πρόβλημα ἀλλὰ ὑπόθεση ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας.

Τὸ μήνυμα γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ πρόοδο δόθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὴν Παγκόσμια Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου ποὺ ἐγκρίθηκε πᾶνψηφει τὸ 1948 ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Τὰ ἄρθρα 22 μέχρι 25 τῆς διακήρυξεως περιέχουν διατάξεις ποὺ ἀναφέρονται στὴν προστασία τοῦ δικαιώματος τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, τῆς ἐργασίας, τῆς ἴσης ἀμοιβῆς γιὰ ἴση

1. C. A. Colliard, *Institutions des Relations Internationales*, Dalloz 1974, p. 586.

2. *Ibid.*, p. 586.

3. G. Camerlynck, G. Lyon-Caen, *Droit du Travail*, Dalloz 1974, p. 37.

ἐργασία, τῆς περιοδικῆς ἀδείας μετὰ ἀποδοχῶν, τῆς ἰδρύσεως ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων καθὼς καὶ τοῦ δικαίωματος ἐιδικῆς μέριμνας καὶ ἀρωγῆς τῆς μητρότητος καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Μέσα στὰ πλαίσια τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἐπίσης υπεγράφησαν τὰ δύο Σύμφωνα τοῦ 1966, τὸ ἓνα γιὰ τὴν προστασία τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὴν προστασία τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου. Ἐνῶ ἡ διακήρυξη τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων δὲν ἔχει δεσμευτικὸ χαρακτήρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἀντίθετα τὰ δύο Σύμφωνα τοῦ 1966 ἔχουν ἀναγκαστικὴ ἰσχὺ γιὰ τὰ κράτη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπικυρωθεῖ.

Τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καθορίζονται σὰν θεμελιώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα, ποῦ μαζὶ μὲ τὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες ἀποτελοῦν τοὺς δύο ἀκρογωνιαίους λίθους ἐνὸς σύγχρονου δημοκρατικῶς πολιτεύματος.

Τὸ παγκόσμιο αὐτὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἐκδηλώθηκε ἐπίσης καὶ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ λήψη προληπτικῶν μέτρων γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἐνὸς νέου πολέμου στὴν Εὐρώπη παρουσιάστηκε ἐπιτακτικὴ ἀμέσως μετὰ τὸ Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ἡ μεταπολεμικὴ οἰκονομικὴ κατάσταση ἦταν τέτοια ποῦ ἐπέβαλλε τὴ στενὴ συνεργασία μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Οἱ δύο αὐτοὶ λόγοι ἀπέτέλεσαν τὴ γέννηση τῆς ἰδέας τῆς ἐνότητος τῆς Εὐρώπης, ποῦ φορεῖς τῆς εἶναι οἱ διάφοροι εὐρωπαϊκοὶ ὀργανισμοὶ ὅπως τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα κτλ.

Τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης ἰδρύθηκε τὸ 1949 μὲ στόχο τὴν ἐπιδίωξη τῆς μεγαλύτερης ἐνότητος τῶν μελῶν του, ποῦ θὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα α) τὴν προστασία, β) τὴν πραγματοποίησι τῶν ἰδανικῶν καὶ ἀρχῶν ποῦ ἀποτελοῦν τὴν κοινὴ εὐρωπαϊκὴ κληρονομιά, καὶ γ) τὴν ἐπιτάχυνση τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου.¹ Τὰ μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ ἔχουν τὴν υποχρέωση νὰ ἀναγνωρίζουν καὶ νὰ σεβῶνται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ τὶς θεμελιώδεις ἐλευθερίες.²

Τὰ πρῶτα χρόνια τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης ἀπέτελεσε τὸν ἄξονα γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο συγκεντρώθηκε ὅλη ἡ προσπάθεια τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν γιὰ στενωτέρη συνεργασία. Ἡ δραστηριότητά καὶ ἡ ἐργασία τοῦ Συμβουλίου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης προσδιορίζεται ὅτι οἱ σκοποὶ τοῦ ὀργανισμοῦ θὰ πραγματοποιηθοῦν μὲ τὴν ἀποδοχὴ κοινῆς δρά-

σεως στὸ οἰκονομικὸ, κοινωνικὸ, πολιτιστικὸ κτλ. πεδίο. Πράγματι ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα μελήματα τοῦ Συμβουλίου ἦταν ἡ σύνταξη μιᾶς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ποῦ υπεγράφη τελικὰ στὴ Ρώμη τὸ 1950. Ἡ προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ἡ ἐποπτεία ἐφαρμογῆς τῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης πραγματοποιεῖται μέσα στὰ πλαίσια ἐνὸς νομικοῦ συστήματος ποῦ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐνὸς δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ δεχθοῦν κρατικὲς ἀλλὰ καὶ ἀτομικὲς προσφυγές.³ Οἱ συντάκτες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων σκοπίμως ἐξαιρέσαν ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμηση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἐκεῖνα ποῦ σχετίζονται μὲ τὸν κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ τομεᾶ.⁴ Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἄρθρο 11 ποῦ ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι καὶ στὸ δικαίωμα ὀργανώσεως ἐργατικῶν συνδικάτων, τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα τῆς Συμβάσεως τῆς Ρώμης ἀναφέρονται στὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες ἀφήνοντας ἔτσι τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων σὲ ἓνα ἄλλο ξεχωριστὸ ὄργανο. Τὸ ὄργανο αὐτὸ εἶναι ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης ποῦ συμπληρώθηκε καὶ υπεγράφη τὸ 1961 καὶ ἄρχισε νὰ ἰσχύει τὸ 1965.

Δύο ἄλλα ἀξιόλογα ὄργανα μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης εἶναι ὁ Κώδικας Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως, ποῦ καθορίζει ἐπίπεδο κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως γιὰ τὰ συμβαλλόμενα μέρη πολὺ ὑψηλότερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῶν ἀντιστοίχων συμβάσεων τοῦ Διεθνoῦς Ὄργανισμοῦ Ἐργασίας, καὶ ἡ Σύμβαση Κοινωνικῆς Ἀσφαλείας, ποῦ ρυθμίζει θέματα ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τὴ σύγκρουση τῶν διαφορῶν νομοθεσιῶν κοινωνικῆς ἀσφαλείας μεταξὺ κρατῶν.⁵

Ὁ διακυβερνητικὸς χαρακτήρας ὅμως τῆς δομῆς τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης περιορίζει σημαντικὰ τὴν πραγματικὴ δύναμη τῶν ἐκτελεστικῶν του ὀργάνων καὶ τὴ δυνατότητα ἐφαρμογῆς καὶ ἐπιβλέψεως τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεών του. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ ὀδήγησε ἀρκετὲς εὐρωπαϊκὲς χῶρες στὴν ἀνάζητηση νέων μεθόδων καὶ θεσμῶν γιὰ μιὰ πιὸ ἀποτελεσματικὴ συνεργασία γιὰ τὴν ἐνοποίηση τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ ἰδρυση τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων καὶ ἡ ἐνίσχυση τῶν ὀργάνων τους μὲ ὑπερκρατικὲς ἐξουσίες μετατόπισε τὸν κύριο πόλο εὐρωπαϊκῆς συνεργασίας ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης στὴν Κοινὴ Ἀγορά, ποῦ ἔγινε πραγματικὰ

3. Ἄρθρο 25 τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ 1950.

4. Benvenuti, L., «Les buts sociaux et politique de la Charte Sociale Européenne», *Revue Belge de Sécurité Social*, mai 1962.

5. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κώδικας Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως μὴ-κς σὲ ἰσχύι στὶς 17 Μαρτίου 1968. Ἐχει ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ 9 χῶρες τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ἡ Σύμβαση Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως συμπληρώθηκε στὶς 14 Δεκεμβρίου 1972 ἀλλὰ δὲν ἔχει τεθεῖ ἀκόμη σὲ ἰσχύι. Ἀπαιτοῦνται 3 ἐπικυρώσεις.

1. Ἄρθρο 1 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

2. Ἄρθρο 3 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

πιὰ ὁ οὐσιαστικὸς φορέας τῆς ἰδέας τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος. Οἱ ἀποφάσεις τῶν ὀργάνων τῆς, ἀντίθετα μὲ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, εἶναι ἄμεσα ἐκτελεστέες ἀπὸ τὰ κράτη μέλη καὶ ἰσχύουν σάν ἐσωτερικὸ δίκαιο, πὺ τὰ δικαστήρια καλοῦνται νὰ ἐφαρμόσουν.¹

Στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα, τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα προστατεύονται μέσα ἀπὸ μιὰ κοινωνικὴ πολιτικὴ, πὺ ἀποτελεῖ συνάρτηση τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης, πὺ ἀποτελεῖ τὴν ἰδρυτικὴν πράξη τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, προσδιορίζει στὸ ἄρθρο 2 σὲ γενικὲς γραμμὲς ὅτι σκοπὸς τῆς Κοινότητος εἶναι «ἡ ταχεῖα ἐξύψωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς», ἐνῶ τὸ ἄρθρο 117 ἀναγνωρίζει ὅτι «τὰ κράτη-μέλη συμφωνοῦν στὴν ἀνάγκη τῆς προωθήσεως καλύτερων συνθηκῶν ζωῆς, ἐργασίας καὶ ἀπασχολήσεως τῶν ἐργατῶν γιὰ τὴν προοδευτικὴν ἐναρμόνιση καὶ βελτίωση». Οἱ δύο βασικὲς ἀρχὲς τῶν διατάξεων κοινωνικῆς πολιτικῆς τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης εἶναι: α) ἡ ἐπίτευξη ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀπασχολήσεως καὶ β) ἡ ἐναρμόνιση τῆς νομοθεσίας τῶν διαφόρων κρατῶν σχετικὰ μὲ κοινωνικὰ ζητήματα μὲ στόχο τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ζωῆς καὶ τῶν ὄρων ἐργασίας.² Ἡ πρώτη ἀρχὴ ἐπιδιώκει, μὲ τὴν διατάξει μιᾶς ἐλεύθερης μετακίνησης τῶν ἐργατῶν, τὴν ἰδρυση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Ταμείου, τὴν πολιτικὴ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως κτλ.³ Ἡ δευτέρη, μὲ τὴν πολιτικὴ γιὰ ὑγιεῖς ὄρους ἐργασίας, τὴν πρόληψη τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν ἀτυχημάτων, τὴν ἐξομοίωση τῶν μισθῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κτλ.⁴

Παράλληλα, τὸ Συμβούλιο τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος υἰοθέτησε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1974 ἕνα Πρόγραμμα Κοινωνικῆς Δράσεως, πὺ λαμβάνει μέτρα σχετικὰ μὲ τοὺς ἐξῆς τομεῖς: α) πλήρης καὶ καλύτερη ἀπασχόληση, β) βελτίωση τῶν ὄρων ἐργασίας, καὶ, γ) μεγαλύτερη συμμετοχὴ τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων στὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀποφάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος.⁵ Ἡ ἰδέα τῆς συμμετοχῆς τῶν κοινωνικῶν ἐταίρων μέσα στὴ διαχείριση τῶν ἐπιχειρήσεων προωθείται ἐπίμονα ἀπὸ τὰ Εὐρωπαϊκὰ Ἐργατικά Συνδικάτα, πὺ ἀντιπροσωπεύονται σὲ διάφορες ἐπιτροπὲς τῶν κοινοτικῶν διεργασιῶν, ὅπως στὸ Κοινωνικὸ Συμβούλιο κτλ.⁶ Ἡ σημασία πὺ προσδίδει ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ στὴ συμμετοχὴ τῶν ἐργατῶν στὴ διαχείριση τῶν ἐπιχειρήσεων διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν πρόταση πὺ ἔχει ὑποβάλει ἡ Ἐπιτροπὴ στὸ Συμβούλιο

Ἐπιτροπῶν τῆς Κοινότητος γιὰ τὸ καταστατικὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐταιρείας, καὶ μὲ τὴν ὁποία προτείνει τὰ ἐξῆς: τὴν ἐνοποίηση τῶν νόμων περὶ ἔταιρειῶν, τὴν καθιέρωση ἐνιαίας νομοθεσίας γιὰ τὶς εὐρωπαϊκὲς ἐπιχειρήσεις, καὶ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων στὰ διοικητικὰ συμβούλια τῆς διευθύνσεως καὶ ἐποπτείας στὰ ὁποία αὐτοὶ νὰ ἀποτελοῦν τὸ ἕνα τρίτο τῶν μελῶν.

Ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ ἐπέκταση τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας ἔχει μεγάλην σημασία γιὰ τὴ διαδικασία ἀνοικοδομήσεως τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης, ἀφοῦ ἀνάλογη μὲ τὴ σπουδαιότητα πὺ θὰ ἀποδοθεῖ στὸν κοινωνικὸ καὶ ἐργατικὸ τομεᾶ θὰ εἶναι καὶ ἡ μορφή πὺ θὰ λάβει τελικὰ ἡ Εὐρώπη. Ἡ Εὐρώπη προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ τὴ δικὴ της αὐτοτελὴ ἐνότητα. Ἡ ἐποχὴ τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως καὶ στρατηγικῆς ἰσοπαλίας ἐπιτρέπει καινούργιες ἀνακατατάξεις στὸ διεθνὴ χωρὸ, ὅστε ἡ Εὐρώπη νὰ μπορέσῃ νὰ βασιστεῖ στὴ δικὴ της οἰκονομικὴ αὐτοπαρξία. Παράλληλα μὲ τὴν προσπάθεια αὐτὴ στὸ διεθνὴ χωρὸ, μέσα στὴν Εὐρώπη ὑπάρχουν καὶ ἀναπτύσσονται ἄλλες ἱστορικὲς συγκρούσεις ἀνάμεσα στὶς δυνάμεις τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου. Ἡ συγκέντρωση τῶν μέσων παραγωγῆς στὰ χέρια τῶν μονοπωλίων καὶ τῶν κρατῶν ὀδηγοῦν στὴν πώλωση καὶ τὴ μοραία σύγκρουση τῶν δημοκρατικῶν καὶ σοσιαλιστικῶν κινημάτων μὲ τὶς ἀντιδραστικὲς δυνάμεις τῶν μονοπωλίων. Ἔτσι, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα νὰ δημιουργήσῃ μιὰ σωστὴ μορφή ἐνότητος μεταξὺ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, πρέπει νὰ μεταβληθεῖ ὅσο τὸ δυνατόν ταχύτερα ἀπὸ μιὰ οἰκονομικὴ κοινότητα, πὺ οὐσιαστικὰ διευκολύνει καὶ προωθεί τὶς ἀνάγκες τοῦ κεφαλαίου, σὲ μιὰ ἐνότητα μὲ κοινωνικὸ περιεχόμενο πὺ θὰ ὑποστηρίξει ἐξ ἴσου τὰ συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων.

Στὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης θὰ μπορούσε νὰ συμβάλει σημαντικὰ σάν μιὰ διακήρυξη ὀρισμένων βασικῶν ἀρχῶν καὶ στόχων γιὰ τὸ συντονισμό καὶ τὴν ἐναρμόνιση τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Χάρτη

Τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης προσδιόρισε σάν ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα τὸν καθήκοντα τῆς νομοθετικῆς κατοχύρωσης καὶ προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνέλαβε ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση τοῦ Συμβουλίου, πὺ ἀποτελεῖ τὸ κοινοβουλευτικὸ ὄργανο τοῦ ὀργανισμοῦ, στὶς ἐργασίες τοῦ ὁποίου λαμβάνουν μέρος βουλευτὲς ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη-μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση ἔχει μόνον συμβουλευτικὸ χαρακτήρα καὶ οἱ γνωμοδοτήσεις τῆς ὑποβάλλονται στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπιτροπῶν πὺ ἀποτελεῖ τὸ ἐκτελεστικὸ καὶ τὸ κύριο ὄργανο τοῦ

1. Lasok and Bridge: *Introduction to the law and institutions of the EEC*, Butterworths 1973, p. 67-99.

2. G. Lyon-Caen, *Droit Social Européen*, Dalloz 1972, p. 132.

3. Ἄρθρα 48-51 καὶ 123-128 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης.

4. *Ibid.*, ἄρθρα 117-122.

5. Journal Officiel 20 février 1974.

6. Document 98/70.

Συμβουλίου, οἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου ἔχουν δεσμευτικό χαρακτῆρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη.

Τὸ 1951, ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, σὲ εἰδικὸ μὴνυμῆ τῆς ζήτησε ἀπὸ τὴ Γραμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης νὰ ἐτοιμάσει ἓνα ὑπόμνημα ἀναφορικὰ μὲ τὶς δραστηριότητες τοῦ ὀργανισμοῦ στὸν κοινωνικὸ τομέα.¹ Στὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ἡ Γραμματεία εἰσηγήθηκε στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐργαζομένων τῆς συντάξει ἐνὸς Εὐρωπαϊκοῦ Χάρτη, ποῦ θὰ ἀποτελοῦσε τὴ Διακήρυξη τῶν στόχων καὶ ὑποχρεώσεων μιᾶς εὐρωπαϊκῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς τὴν ὁποία τὰ κράτη-μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ θὰ ἦταν διατεθειμένα νὰ ἀναλάβουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀνέφερε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα στηρίζεται στὸ σεβασμὸ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔχει σὰν στόχο τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Στόχος τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς τῶν κρατῶν πρέπει νὰ εἶναι λοιπὸν ἡ συνεχῆς βελτίωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος καὶ ἡ ἴση κατανομή τοῦ πλούτου. Οἱ κυβερνήσεις πρέπει νὰ θεωρῶσιν τὴν οικονομικὴ πολιτικὴ ὄχι σὰν αὐτοσκοπὸ ἀλλὰ σὰν μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη κοινωνικῶν στόχων.» Ἡ εἰσηγήσις τῆς Γραμματείας προνοοῦσε ἐπίσης γιὰ τὴν ἴδρυση ἐργατικῶν συμβολίων μέσῳ τῶν ὁποίων οἱ ἐργαζόμενοι θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιρραῶνται καὶ νὰ ἐλέγχουν τὴ διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ καὶ νὰ συμμετέχουν στὰ κέρδη τῆς αὐξανόμενης παραγωγῆς. Τέλος, ἡ μελέτη προέβλεπε μέτρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ καταναλωτοῦ.²

Οἱ εἰσηγήσεις αὐτὲς ὑπεβλήθησαν στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐργαζομένων, ἡ ὁποία σὲ συνέχεια ζήτησε τὴ γνωμοδότηση τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως.³ Ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση ὑπεστήριξε θερμὰ τὴν ἰδέαν συντάξεως ἐνὸς Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὑπογραμμίζοντας πὼς ὁ Χάρτης αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει κοινωνικοὺς στόχους, ποῦ τὰ κράτη-μέλη θὰ κληθῶν νὰ πραγματοποιήσουν, καὶ ποῦ θὰ ἀποτελοῦν τὴν κατευθυντήρια γραμμὴ τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης στὸν κοινωνικὸ τομέα.⁴ Ὑστερα ἀπὸ τὴ γνωμοδότηση αὐτὴ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐργαζομένων ἀποφάσισε νὰ περιλάβει στὸ ἐτήσιο πρόγραμμα ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τὴ συντάξει ἐνὸς Κοινωνικοῦ Χάρτη.⁵

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ δημιουργήθηκαν δύο ἐπιτροπές, ἡ Κυβερνητικὴ Κοινωνικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Κοινωνικῶν Προβλημάτων τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως, ποῦ εἶχε σὰν ἔργο τὴ μελέτη καὶ τὴν προετοιμασίαν ἐνὸς κειμένου γιὰ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη. Στὴν Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ συμ-

μετεῖχαν ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων—κατὰ κανόνα ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι—τῶν ἀρμοδίων ὑπουργείων γιὰ κοινωνικὰ καὶ ἐργατικά θέματα. Στὴν Ἐπιτροπὴ τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως συμμετεῖχαν κοινοβουλευτικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπιτροπῶν πρέπει νὰ μελετηθοῦν οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.

Πρῶτὴ ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Κοινωνικῶν Προβλημάτων τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως ἐτοίμασε τὴν ἐκθεσὴ τῆς πάνω στὸ θέμα, τὴν ὁποία καὶ ὑπέβαλε στὴ Συνέλευσιν πρὸς συζήτησιν. Ἡ Ἐπιτροπὴ, μὲ τὸ κείμενον ποῦ εἰσηγήθηκε, ἔπειρα τοὺς ἑξῆς προοδευτικὰς θέσεις: στὸ ἄρθρο 2 ὅσον σχεδίου τῆς ἐπιτροπῆς ἀναφερόταν ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργατῶν στὴ διαχείριση καὶ στὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, στὸ ἄρθρο 2 ἡ προστασία τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ τὶς νομιματικὰς διακυμάνσεις, τὸ δικαίωμα ἀφῆρησῆς τοῦ ἀργότερον στὰ 65 χρόνια μὲ σύνταξιν ποῦ νὰ ἐξασφαλίζει μιὰ ἀξιοπρεπὴ ζωὴ κτλ. Παράλληλα, τὸ ἄρθρο 20 προέβλεπε τὴ σύστασιν ἐνὸς οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συμβουλίου ποῦ θὰ ἀναλάμβανε τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κοινωνικοῦ Χάρτη, ἐνὸς τὸ ἄρθρο 23 προέβλεπε ὅτι τὸ συμβόλιο αὐτὸ θὰ ἀπαρτιζόταν κατὰ τὸ 1/3 ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργοδοτῶν, 1/3 ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καὶ τέλος 1/3 ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἄλλων κοινωνικῶν ὁμάδων ἐνδιαφερομένων γιὰ τὴν προστασίαν τοῦ γενικοῦτερου δημόσιου συμφέροντος. Ἐτσι, κατὰ κάποιον τρόπο, ἔγινε δεκτὴ ἡ εἰσηγήσις τῆς Γραμματείας γιὰ προστασία τῶν καταναλωτῶν.⁶

Στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση ἐν τούτοις τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν συγκέντρωσε τὴν ἀπαιτούμενη πλειοψηφία καὶ ἔτσι ἐτοιμάστηκε ἓνα δεύτερον σχέδιον, τὸ ὁποῖο ὅμως καταργοῦσε τὸ οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ συμβόλιο. Τὸ κείμενον αὐτὸ προέτρεπε μεταξὺ ἄλλων τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐργαζομένων νὰ συγκαλέσει μιὰ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ καὶ Κοινωνικὴ Διάσκεψιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Διεθνoῦς Ὄργανισμοῦ Ἐργασίας, στὴν ὁποία νὰ μπορέσουν νὰ λάβουν μέρος, παράλληλα μὲ τὶς κυβερνήσεις, καὶ ὀργανώσεις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν.⁷

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις ζήτησε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς νὰ μελετήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη καὶ νὰ ὑποβάλει παρατηρήσεις. Ἡ πολιτικὴ ἐπιτροπὴ εἰσηγήθηκε στὸ ὑπόμνημά της τὸν διορισμὸν ἐνὸς ἐπιτρόπου καὶ τὴν ἴδρυσιν ἐνὸς Εὐρωπαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Ἐπιμελητηρίου, ποῦ θὰ εἶχε στὴν ἀρμοδιότητά του τὸν ἔλεγχον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη. Τὸ κείμενον αὐτὸ ἐξακολουθοῦσε νὰ προβλεπε τὴν συμμετοχὴ τῶν ἐρ-

1. Recommendation 94.

2. S. G. (53) 1.

3. Document 140.

4. Document 188.

5. Document 238.

6. Document 403.

7. Document 488.

γαζομένων στὴ διαδικασία ἐπιτηρήσεως τοῦ Χάρτη.¹ Τὸ κείμενο αὐτὸ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, ἡ ὁποία πρότεινε τελικὰ στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τὴ σύνταξη μιᾶς εὐρωπαϊκῆς συμβάσεως κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δικαιωμάτων καὶ τὸν διορισμὸ ἐνὸς εἰδικοῦ ἀντιπροσώπου ποῦ σὲ συνεργασία μὲ τὸ διεθνὲς Γραφεῖο Ἑργασίας θὰ εἶχε τὴν ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη.²

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ κυβερνητικὴ κοινωνικὴ ἐπιτροπὴ εἶχε προχωρήσει στὴ δική της μελέτῃ τοῦ θέματος καὶ ὑπέβαλε καὶ αὐτὴ ὑπόμνημα στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν μὲ ἀπόφασί της³ ἀνέθεσε τότε στὴν Ἐπιτροπὴ αὐτὴ νὰ συνεργαστῆ μὲ τοὺς ὀργανισμοὺς ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ κειμένου τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη· στὴν ἀπόφασί της ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τόνισε πὸς οἱ ὀργανισμοὶ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν θὰ πρέπει ἀπαραίτητα νὰ συμμετέχουν στὴν ἐποπτεία ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, καὶ συγκαλοῦσε τέλος, μαζί μὲ τὸ Γενικὸ Διευθυντὴ τοῦ Διεθνoῦς Ὁργανισμοῦ Ἑργασίας, μιὰ Τριμερῆ Διάσκεψη γιὰ τὴ μελέτῃ τοῦ κειμένου ποῦ θὰ ἐτοίμαζε ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ γιὰ γενικότερη ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων πάνω στὸ θέμα τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.

Ἡ Τριμερῆς Διάσκεψη πραγματοποιήθηκε στὸ Στρασβούργο ἀπὸ 1-13 Δεκεμβρίου 1958, καὶ πῆραν σ' αὐτὴν μέρος ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων, τῶν ἐργατικῶν συνδικατῶν καὶ τῶν ἐργοδοτῶν. Οἱ ἀπόψεις καὶ οἱ ιδέες ποῦ ἀντηλλάγησαν στὴ Διάσκεψη ἦταν ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες καὶ ἔχουν περιληφθεῖ ὅλες σὲ ἓνα εἰδικὸ τόμο. Μερικὲς ὁμως ἀπὸ τὶς προτάσεις ποῦ διατυπώθηκαν καὶ ποῦ ἀπέβλεπαν στὴ δημιουργία ἐνὸς ἰσχυροῦ ὀργάνου γιὰ τὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων, δὲν ἔγιναν δεκτές, ὅπως π.χ. ἡ ἐμμονὴ ὀρισμένων ἀντιπροσωπειῶν σὲ μιὰ ἄμεση καὶ οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν στὴ διαδικασία ἐπιτηρήσεως ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη ἢ ἡ πρόταση γιὰ ἐβδομάδα 40ωρης ἐργασίας.

Ἡ ἐκθεση τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως μαζί μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὅπως καταρτίστηκε ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ, ἀπεστάλη στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση.⁴ Στὴ γνωμοδότησή της ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις υἰοθέτησε τὸ κείμενο τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς διατηρώντας ὁμως πολλὰ ἀπὸ τὶς προτάσεις ποῦ εἶχαν γίνεи στὴν Τριμερῆ Διάσκεψη τοῦ Στρασβούργου, ὅπως 40 ὥρες ἐργασίας ἐβδομάδας, ποῦ ὁμως δὲν ἐμφανίζονται τελικὰ στὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.⁵

Τὸ τελικὸ κείμενο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ψη-

φίστηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν στὶς 19 Σεπτεμβρίου 1961 καὶ δόθηκε ἀμέσως γιὰ ὑπογραφὴ καὶ ἐπικύρωση στὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης εἶναι κλειστὴ σύμβαση, ποῦ μόνο κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἐπικυρώσουν καὶ νὰ γίνουν μέλη της.

Οἱ προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Χάρτη, ὅπως φάνηκε, κράτησαν σχεδὸν 10 χρόνια. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑπογραμμίζει τὶς δυσκολίες ποῦ ἀντιμετώπισθηκαν κατὰ τὴ σύνταξί του καὶ ἰδιαίτερα τὶς ἐπιφυλάξεις πολλῶν κυβερνήσεων νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν εὐθὴν προστασίας τῶν δικαιωμάτων τῶν ὁποῖα θεωροῦσαν ἀπραγματοποίητα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίσθηκαν ἦταν ὁποσδήποτε ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπιπέδου κυβερνητικῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ποῦ θὰ περιλάμβαναν οἱ διατάξεις τῆς συμβάσεως πρᾶγμα τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσαν τὰ κράτη νὰ δεχθοῦν. Τὸ θέμα αὐτὸ ἦταν ἰδιαίτερα λεπτὸ γιὰτὶ ἀνάμεσα στὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχαν σημαντικὲς διαφορές, τόσο στὸ βαθμὸ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ὅσο καὶ στὶς δυνατότητες ποῦ διέθεταν νὰ ἐφαρμοστοῦν μιὰ κοινωνικὴ πολιτικὴ. Ἔτσι ἡ υἰοθέτησις μερικῶν ἀπὸ τὶς προδικαιτικὲς εἰσηγήσεις, ποῦ ἔγιναν μέσα στὰ πλαίσια τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως, δὲν θὰ φαινόταν ρεαλιστικὴ καὶ πραγματοποιήσιμη. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψη στὴν ἐκτίμησι καὶ ἀνάλυσή του περὶεχομένου ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη.

Τελικὰ, ὁ Χάρτης ἀκολούθησε ἓνα μέσο δρόμο περιλαμβάνοντας γενικὰ παραδεκτὰς ἀρχές κοινωνικῆς πολιτικῆς. Αὐτὸ βεβαίως δὲν σημαίνει πὸς σταδιακὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀρχῶν καὶ διατάξεων ποῦ περιλαμβάνει δὲν θὰ μπορούσε νὰ διευρυνθεῖ, ὅπως τελικὰ συνέβη ἄργότερα μὲ τὴν ἐρημνεία ποῦ ἔδωσαν στὶς διάφορες διατάξεις τοῦ Χάρτη οἱ ἐπιτροπὲς ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς του.

ἡ δομὴ τοῦ Χάρτη

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης μῆκε σὲ ἐφαρμογὴ στὶς 26 Φεβρουαρίου 1965, βάσει τῆς παρ. 2 τοῦ ἀρθροῦ 35 τοῦ κειμένου του: «Ὁ Χάρτης αὐτὸς θὰ θεθεῖ σὲ ἰσχύ δεκατρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τῆς πέμπτης ἐπικυρώσεως ἢ ἐγκρίσεως.» Οἱ πέντε πρῶτες χῶρες ποῦ ἐπικύρωσαν τὸν Χάρτη ἦταν τὸ Ἠνωμένο Βασίλειο, ἡ Νορβηγία, ἡ Σουηδία, ἡ Ἰρλανδία καὶ ἡ Δυτικὴ Γερμανία. Ἀργότερα ἐπικύρωσαν τὸν Χάρτη καὶ οἱ ἐξῆς χῶρες: Δανία, Ἰταλία, Κύπρος, Αὐστρία, Γαλλία καὶ ἡ Ἰσλανδία, ἀνεβάζοντας ἔτσι τὸν ἀριθμὸ τῶν κρατῶν-μελῶν σὲ 11.

Ὁ Χάρτης χωρίζεται στὰ ἐξῆς μέρη: Τὸ προοίμιον, τὰ πέντε μέρη καὶ τὸ παράρτημα.

1. Document 536.
2. Recommendation 104 (1956).
3. Ἀπόφασί ἀρ. (56) 25.
4. Document 975.
5. Ἀπόφασί ἀρ. (60) 32.

Τὸ Προοίμιον προσδιορίζει σὲ γενικὲς γραμμὲς τοὺς στόχους τῆς συμβάσεως, δηλαδὴ τὴν προστασία τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων χωρὶς διακρίσεις καὶ τὴν ἐπιδίωξη τῆς εὐημερίας τῶν συμβαλλομένων μερῶν. Ἡ σημασία τοῦ προοιμίου εἶναι μεγάλη γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ Χάρτη, γιατί ἀποτελεῖ τοὺς γενικοὺς κανόνες κοινωνικῆς πολιτικῆς μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ὁποίων πρέπει νὰ γίνεταί ἡ ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐπὶ μέρους διατάξεων.

Τὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνει 19 ἀρχὲς ποὺ προκαθορίζουν τὰ δικαιώματα ποὺ προστατεύει ὁ Χάρτης. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀναφέρονται πρὸ ἀναλυτικὰ στὸ δεύτερο μέρος, τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποίου τὰ κράτη-μέλη ὀφείλουν νὰ ἐφαρμόσουν. Τὸ κύριο πρόβλημα ἐδῶ εἶναι ἂν οἱ ἀρχὲς ποὺ ἀναφέρονται στὸ πρῶτο μέρος ἔχουν δεσμευτικὸ χαρακτήρα ἢ ἂν ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἐπέκταση τοῦ προοιμίου χωρὶς νὰ δεσμεύουν ἔτσι τὰ κράτη-μέλη. Φαίνεται ὅμως πὼς οἱ διατάξεις τοῦ πρώτου αὐτοῦ μέρους ἀποτελοῦν βασικοὺς κανόνες τοῦ Χάρτη καὶ ἔχουν ἔτσι υποχρεωτικὸ χαρακτήρα. Κι αὐτό, γιατί οἱ συμβαλλόμενες χώρες δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ πάρουν νομοθετικὰ ἢ διοικητικὰ μέτρα ποὺ ἀντιτίθενται στὴ γενικότερη πολιτικὴ τοῦ Χάρτη, ὅπως ἐμφανίζεται στὸ πρῶτο μέρος.¹ Τὸ ἄρθρο 20 παράλληλα προβλέπει πὼς πρωταρχικὴ ὑποχρέωση κάθε συμβαλλομένου μέρους εἶναι ἡ ἀναγνώριση τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Χάρτη σὰν μίαν ἐξαγγελίαν σκοπὸν τοὺς ὁποίους τὰ κράτη-μέλη θὰ ἀκολουθήσουν μὲ ὅλα τὰ ἀμύδροντα μέσα ποὺ διαθέτουν. Ἐπίσης τὸ ἄρθρο 31 προσδιορίζει ὅτι, ὅταν ἰκανοποιηθῶν τὰ δικαιώματα καὶ πραγματοποιηθῶν ἀποτελεσματικὰ οἱ ἀρχὲς τοῦ πρώτου μέρους ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ἄσκηση τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὅπως προβλέπεται ἀπὸ τὸ δεύτερο μέρος, δὲν θὰ μποροῦν νὰ ὑπόκεινται σὲ καμιά ἀπαγόρευση ἢ περιορισμὸ ποὺ δὲν καθορίζεται στὰ τμήματα αὐτά, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς ποὺ ἔχουν σχέση μετὰ τὴν προστασία τῆς δημόσιας ἀσφάλειας κτλ. τοῦ ἄρθρου 31 τοῦ Χάρτη.

Ὁ χαρακτήρας λοιπὸν τοῦ πρώτου μέρους εἶναι δυναμικός, γιατί καθορίζει μίαν σειρά στόχων ποὺ τὰ κράτη-μέλη εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἀναγνωρίσουν σὰν τὸν ἄξονα τῆς κοινωνικῆς τους πολιτικῆς. Ἡ σημασία τοῦ μέρους αὐτοῦ ἴσως νὰ μειώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χάρτης δὲν προσδιορίζει χρονικὰ ὅρια μέσα στὰ ὅποια ἡ πολιτικὴ αὐτὴ πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ. Ἡ δυναμικὴ φύση ὅμως τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων δύσκολα μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ χρονικὰ. Ἄντίθετα, τὰ δικαιώματα αὐτὰ πρέπει συνεχῶς νὰ ἐξελισσονται καὶ νὰ ἐπεκτείνονται ἀνάλογα μετὰ τὶς κοινωνικὲς ἀνάγκες κάθε τύπου.

Ἡ σημασία τῶν διατάξεων τοῦ πρώτου μέρους

εἶναι μεγάλη σὲ σχέση ἐπίσης μετὰ μίαν ἄλλη προϋπόθεση τοῦ Χάρτη. Στὴν προσπάθειά του νὰ ἀποτελέσει ἕνα ρεαλιστικὸ σύστημα κοινωνικῆς πολιτικῆς, τὸ κείμενο τοῦ Χάρτη δὲν ὑποχρεώνει τὶς συμβαλλόμενες χώρες νὰ ἐπικυρώσουν ὅλα τὰ δικαιώματα ποὺ περιλαμβάνει, ἀλλὰ μόνον μερικὰ. Ἔτσι κάθε χώρα εἶναι ἐλεύθερη βάσει τοῦ ἄθρου 20 νὰ ἀναγνωρίσει τὰ δικαιώματα αὐτὰ σταδιακὰ, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ βαθμὸς τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς τῆς ἀναπτύξεως τὸ ἐπιτρέπει. Μεταξὺ λοιπὸν τῶν 72 διατάξεων, μὴ χώρα μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἕνα κατώτατο ὅρ: ο 10 ἄρθρων ἢ 45 ἀριθμημένον διατάξεων. Πέντε ἄρθρα ὅμως τοῦ δεύτερου μέρους εἶναι ὑποχρεωτικά. Τὸ σύστημα αὐτὸ ὁποσδήποτε ἐξασθενεῖ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργεῖται ἐδῶ εἶναι κατὰ πόσον μὴ χώρα ποὺ ἔχει ἐπικυρώσει ἕναν ὀρισμένον ἀριθμὸν διατάξεων μπορεῖ νὰ ὑπαναχωρήσει σὲ ὅλες ἢ σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτές. Μιὰ τέτοια ἐνέργεια δὲν ἔχει γίνεαι ἀκόμα, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀντικανονικὴ λόγω τῆς δυναμικῆς φύσεως τοῦ Χάρτη ποὺ ἐπιβάλλει συνεχῆ καὶ διαρκῆ πρόοδο. Διαφορετικὴ θὰ εἶναι ὅμως ἡ περίπτωση ποὺ μὴ χώρα ἐπικαλεῖται τὶς πρόνοιες τῶν ἄρθρων 30 καὶ 31 τοῦ Χάρτη, ποὺ ἀναφέρονται στὴν περίπτωση παρεκκλίσεων καὶ περιορισμῶν ἀπὸ τὶς διατάξεις τοῦ Χάρτη γιὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφάλειας καὶ δημοσίας τάξεως ἢ τοῦ ἄρθρου 37 ποὺ μιλά γιὰ τὴν καταγγελία τῆς συμβάσεως ὕστερα ἀπὸ 5 χρόνια καὶ μετὰ προειδοποίηση 6 μηνῶν. Στὸ σημεῖο αὐτό, τὸ πρῶτο μέρος τοῦ Χάρτη διαδραματίζει ἕνα ἀξίολογο ρόλο, γιατί περιορίζει τὶς ἀδυναμίες αὐτῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὑπογραμμίζοντας τὴν ἐσωτερικὴ φύση καὶ ἐνότητα τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων καὶ ἀρχῶν ποὺ εἰσάγει ὁ Χάρτης καὶ ποὺ τὰ κράτη-μέλη πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουν σὰν γενικὴ τους πολιτικὴ ἀκόμα καὶ στὶς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων 30 καὶ 31.

Τὸ δεύτερο μέρος ἀποτελεῖται ἀπὸ 19 ἄρθρα ποὺ περιλαμβάνουν τὰ 19 δικαιώματα ποὺ προστατεύει ὁ Κοινωνικός Χάρτης. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ δικαίωμα ἐργασίας (ἄρθρο 1).
2. Τὸ δικαίωμα καλῶν συνθηκῶν ἐργασίας (ἄρθρο 2).
3. Τὸ δικαίωμα ἀσφάλων καὶ ὑγιεινῶν συνθηκῶν ἐργασίας (ἄρθρο 3).
4. Τὸ δικαίωμα ἰκανοποιητικῶν ἀποδοχῶν (ἄρθρο 4).
5. Τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι (ἄρθρο 5).
6. Τὸ δικαίωμα συλλογικῶν διαπραγματεύσεων (ἄρθρο 6).
7. Τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῶν νεαρῶν προσώπων (ἄρθρο 7).
8. Τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν (ἄρθρο 8).
9. Τὸ δικαίωμα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ (ἄρθρο 9).
10. Τὸ δικαίωμα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως (ἄρθρο 10).
11. Τὸ δικαίωμα προστασίας τῆς υγείας (ἄρθρο 11).
12. Τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς ἀσφάλειας (ἄρθρο 12).
13. Τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ ἰατρικῆς περιθάλψεως (ἄρθρο 13).
14. Τὸ δικαίωμα ὀφελείας κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν (ἄρθρο 14).

1. Peter Papadatos, «The European Social Charter», *Journal of the International Commission of Jurists*, Winter 1966, Vol. VII, No 2, p. 222.

15. Τὸ δικαίωμα τῶν σωματικὰ καὶ πνευματικὰ ἀναπήρων προσώπων γιὰ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση καὶ ἐπαγγελματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀποκατάσταση (ἄρθρο 15).
16. Τὸ δικαίωμα τῆς οἰκογενείας γιὰ οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ νομικὴ προστασία (ἄρθρο 16).
17. Τὸ δικαίωμα τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ γιὰ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ προστασία (ἄρθρο 17).
18. Τὸ δικαίωμα ἀσκήσεως ἐπικερδοῦς ἐπαγγέλματος στὶς ἄλλες συμβαλλόμενες χώρας (ἄρθρο 18).
19. Τὸ δικαίωμα τῶν μεταναστῶν ἐργατῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τους γιὰ προστασία καὶ βοήθεια (ἄρθρο 19).

Κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δικαιώματα αὐτὰ ὑποδιαιρεῖται σὲ παραγράφους πού προσδιορίζουν εἰδικότερα τὶς ὑποχρεώσεις πού ἀπορρέουν ἀπὸ κάθε ἄρθρο. Π.χ. τὸ ἄρθρο 13 πού ἀναφέρεται στὴν ἰατρικὴ καὶ κοινωνικὴ περίθαλψη περιλαμβάνει στὴν πρώτη παράγραφο διατάξεις γιὰ τὴν παροχὴ κοινωνικῆς καὶ ἰατρικῆς βοήθειας σὲ πρόσωπα πού ἔχουν ἀνάγκη· στὴ δεύτερη παράγραφο προσδιορίζει πὼς ἡ παροχὴ τῆς βοήθειας αὐτῆς πρέπει νὰ γίνεται χωρὶς συνέπειες γιὰ τὰ πρόσωπα αὐτά· στὴν τρίτη παράγραφο προβλέπεται ἡ παροχὴ συμβουλευτικῆς καὶ προσωπικῆς βοήθειας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καταστάσεων ἀνάγκης καὶ στὴν τέταρτη παράγραφο ἀναφέρεται ὅτι πρέπει νὰ τυγχάνουν ἴσως μεταχειρίσεως ἐπίσης οἱ ὑπῆκοοι τῶν ἄλλων συμβαλλόμενων μερῶν.

Τὰ δικαιώματα πού προστατεύει ὁ Εὐρωπαϊκὸς Κοινωνικὸς Χάρτης μποροῦν ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου νὰ καταταχθοῦν στὶς ἀκόλουθες κατηγορίες: Πρῶτο, σὲ δικαιώματα πού ἀφοροῦν τὶς συνηθῆκες ἐργασίας (ἄρθρα 1,2,3,4). Δεύτερο, σὲ δικαιώματα σχετικὰ μὲ συνδικαλιστικὲς ἐλευθερίες (ἄρθρα 5,6).

Τρίτο, σὲ δικαιώματα σχετικὰ μὲ τὴν προστασία τῶν παιδιῶν, τῶν γυναικῶν καὶ τῆς οἰκογένειας (ἄρθρα 7,8,16,17). Τέταρτο, σὲ δικαιώματα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ἐκπαίδευσῆς καὶ ἀποκαταστάσεως (ἄρθρα 9,10,15). Πέμπτο, σὲ δικαιώματα κοινωνικῆς ἀσφάλειας καὶ κοινωνικῆς πρόνοιας (ἄρθρα 12,13,14), καὶ προστασίας τῆς ὑγείας (ἄρθρο 11) καὶ ἕκτο, σὲ δικαιώματα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν (ἄρθρα 18, 19). Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ Χάρτης περιέχει διατάξεις καὶ ἄρθρα πού καλύπτουν τοὺς κυριότερους τομείς καὶ θέματα μὴς σύγχρονης κοινωνικῆς πολιτικῆς. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν τομεῖς πού δὲν καλύπτονται ἀπὸ τὶς διατάξεις του, ὅπως ἡ κοινωνικὴ προστασία τῶν ἠλικιωμένων, ἢ πάλι ἄλλα θέματα τὰ ὁποῖα ἐνῶ εἶχαν προταθεῖ, ὅπως ἀναφέρθηκε πρὸ πάντων, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας τοῦ Χάρτη, ἐν τούτοις δὲν περιλήφθηκαν στὸ τελικὸ κείμενο τοῦ Χάρτη, ὅπως ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων στὴ διοίκηση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἢ συμμετοχὴ τους στὰ κέρδη μὴς ἐταιρείας, θέματα πού ἀφοροῦν προβλήματα στεγάζσεως, προστασίας τοῦ μισθοῦ ἀπὸ κυκλικὴ ἀνεργία, νομισματικὲς διακυμάνσεις κτλ.

Οἱ ἀρχές καὶ τὰ δικαιώματα πού προβλέπει ὁ Χάρτης ἐπηρεάζουν ἄμεσα τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ πού ἀκολουθεῖ μὴ χώρα. Τὸ ἄρθρο 1 π.χ. προβλέπει τὴν ἐπιδίωξη καὶ διατήρηση ἐνὸς ὑψηλοῦ καὶ σταθεροῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως μὲ στόχο τὴν ἐπίτευξη πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐνῶ τὸ ἄρθρο 4 ἀναφέρεται στὴ δικαίω ἀμοιβῆ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐργαζομένων. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἀναποκριθεῖ στὶς ὑποχρεώσεις του, πρέπει νὰ ἀκολουθήσει μὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ πού νὰ δημιουργεῖ εὐκαιρίες πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐνῶ τὰ ἄρθρα 9 (δικαίωμα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ) καὶ 10 (δικαίωμα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσῆς) ἀπαιτοῦν στὶς περισσότερες περιπτώσεις τὴν ἐγκαθίδρυση νέων ὑπηρεσιῶν στὰ ὑπουργεῖα παιδείας, τὴ δημιουργία νέων ἰδρυμάτων, κέντρων ἐκπαίδευσῆς κτλ.

Τὰ διάφορα ἄρθρα καὶ δικαιώματα πού περιλαμβάνει ὁ Χάρτης διαφέρουν μεταξύ τους ἀπὸ ἀπόψεως ἀκρίβειας καὶ περιεχομένου. Ἡ διατύπωση τοῦ ἄρθρου 2, παράγραφος 1 (λογικὲς ἡμερήσιες καὶ ἐβδομαδιαίες ἐργάσιμες ὥρες) καὶ τοῦ ἄρθρου 4, παράγραφος 4 (λογικὸς χρόνος προειδοποιήσεως γιὰ τὴ λήξη τῆς ἀπασχολήσεως) εἶναι ἀόριστη καὶ ἀπαιτεῖ συστηματικὴ ἐρμηνεία. Ἀντίθετα, ἡ διατύπωση τοῦ ἄρθρου 2, παράγραφος 3 (ἐτήσιες διακοπὲς τουλάχιστον 2 ἐβδομάδων μετὰ ἀποδοχῶν) καὶ τοῦ ἄρθρου 7, παράγραφος 1 (ἀπαγόρευση ἐργασίας σὲ παιδιά κάτω τῶν 15 ἐτῶν) εἶναι πολὺ ἀκρίβης. Τὸ ἄρθρο 4, παράγραφος 3 (ἰσοτῆς μισθοῦ μεταξύ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) παρουσιάζει πολλὰ προβλήματα, ὄχι μόνο στὴν ἐρμηνεία ἀλλὰ καὶ στὴν ἐφαρμογὴ του, λόγῳ τοῦ ὅτι, σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις, οἱ ἀρχές πού περιλαμβάνει τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχουν τηρηθεῖ.

Τὸ τρίτο μέρος τοῦ Χάρτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 20 πού ἀναφέρεται στὴ μερικὴ ἀποδοχὴ διατάξεων τοῦ Χάρτη (βλ. ἀνωτέρω), ἐνῶ τὸ τέταρτο μέρος προβλέπεται ἡ ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔχουν προβλεφθεῖ τὰ ἐξῆς τέσσερα ὄργανα:

1. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀνεξαρτήτων Ἐμπεριουγνομένων
2. Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ
3. Ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση
4. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν

Βάσει τοῦ ἄρθρου 21 κάθε συμβαλλόμενο μέρος ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλει κάθε δύο χρόνια στὸν Γενικὸ Γραμματεῖα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης μὴν ἐκθεση πάνω στὰ μέτρα πού πῆρε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη πού ἔχει ἐπικυρώσει. Τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὑποχρεοῦνται ἐπίσης, βάσει τοῦ ἄρθρου 22, νὰ ἀποστείλουν σὲ κατάλληλα χρονικὰ διαστήματα, καὶ ἐφόσον ζητηθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης,

ἐκθέσεις πάνω στις διατάξεις τοῦ δευτέρου μέρους τις ὁποῖες δὲν ἔχουν ἐπικυρώσει.

Οἱ διετείς κυβερνητικές ἐκθέσεις, βασισμένες σ' ἓνα ἐρωτηματολόγιο ἐγκεκρυμένο ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν, ὑποβάλλονται στὸν Γενικό Γραμματέα πὸς τὶς στέλνει σὲ συνέχεια στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀνεξαρτήτων Ἐμπειρογνομόνων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 μέλη ἐκλεγμένα βάσει τῆς ἰδιότητάς τους σὰν εἰδικὸν στὸν κοινωνικό τομέα ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν, καὶ ἀπὸ ἓνα ἀντιπρόσωπο τοῦ ΔΟΕ πὸς παίρνει μέρος σὰν σύμβουλος.¹ Βάσει τοῦ ἄρθρου 23 οἱ Κυβερνήσεις ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποβάλουν τις διετείς ἐκθέσεις τους στὰ ἐργατικά συνδικάτα τῆς χώρας τους καθὼς ἐπίσης καὶ σὲ ὀργανισμοὺς καὶ ἐνσωματωμένους ἐπιχειρήσεις πὸς μὲ τὴ σειρά τους ἔχουν τὴ δυνατότητα, ἂν θέλουν, νὰ ἀποστείλουν στὸν Γενικό Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης δικές τους παρατηρήσεις, πὸς θὰ τις προσθῆσει στις διάφορες ἀρμόδιες ἐπιτροπές.

Οἱ ἀνεξάρτητοι ἐμπειρογνώμονες ἐξετάζουν τις ἐκθέσεις καὶ ἐνσωματώνουν τὰ πορίσματά τους σ' ἓνα τόμο πὸς ὀνομάζεται «Συμπεράσματα» (Conclusions). Στὸν τόμο αὐτὸ οἱ ἐμπειρογνώμονες διατυπώνουν τις κρίσεις τους πάνω στις κυβερνητικές ἐκθέσεις καὶ εἰσηγοῦνται μέτρα γιὰ τὴ βελτίωση τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐργατικῆς νομοθεσίας τῶν κρατῶν-μελῶν.

Τὸ δεύτερο ὄργανο ἐπιτηρήσεως τοῦ Χάρτη εἶναι ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐνημερώνεται ἐπὶ τῶν Κυβερνητικῶν Ἐκθέσεων καὶ τῶν Συμπερασμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐμπειρογνομόνων καὶ ὑποβάλλει τις παρατηρήσεις της ὑπὸ μορφὴν ἐκθέσεως στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους κάθε συμβαλλόμενου κράτους καὶ ἐκπροσώπους ὄχι περισσότερων τῶν δύο διεθνῶν ὀργανώσεων ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, οἱ ὅποιοι παρίστανται σὰν παρατηρητές.²

1. Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐμπειρογνομόνων κατὰ τὴν τελευταία περίοδο ἐποπτείας τοῦ Χάρτη ἦταν τὰ ἑξῆς: P. Laroque, πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς (Μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας), L. E. Trochet, ἀντιπρόεδρος (Καθηγητὴς τοῦ Διεθνῶς Κοινωνικοῦ Δικαίου στὸ Ἐλεύθερο Πανεπιστήμιο τοῦ Βελγίου), G. Kojanec, εἰσηγητὴς (Καθηγητὴς Ἰδιωτικοῦ Διεθνῶς Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ρώμης), B. Zanetti (Καθηγητὴς τοῦ Ἐργατικοῦ Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Φράμπουργκ, Ἑλβετία), Ἀνδρέας Λοῖζου (Δικαστὴς στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον τῆς Κύπρου), B. Bull (Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου Ἐργατικῶν Διευρωπῶν τῆς Νορβηγίας) καὶ H. Armbruster (Καθηγητὴς τοῦ Δημοσίου Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο Μάγνης τῆς Ἀντικῆς Γερμανίας).

2. Τοὺς ἐργοδοτές ἀντιπροσώπους ἡ ὀργάνωση OIE (Organisation International des Employers), καὶ τοὺς ἐργαζομένους, ὑπερὰ ἀπὸ τὴν ἐνοποίηση τῶν Ἐυρωπαϊκῶν Συνδικάτων στὴ Διάσκεψη τῆς Κοπεγχάγης τὸν Μάιο τοῦ 1974, ἡ CES (Confédération Européenne des Syndicats).

Τὸ τρίτο ὑπεύθυνο ὄργανο γιὰ τὴν ἐπιτήρηση τοῦ Χάρτη εἶναι ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση στὴν ὁποία ὑποβάλλονται τὰ Συμπεράσματα τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐμπειρογνομόνων καὶ ἡ ἐκθεσὴ τῆς Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ Συνέλευση μελετᾷ τις ἐκθέσεις αὐτές καὶ γνωμοδοτεῖ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν, οἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ἔχουν δεσμευτικό χαρακτήρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη, παίρνει τὴν τελικὴ ἀπόφαση. Ἐχει ἐπίσης τὴ δυνατότητα νὰ ἀπευθύνει «συστάσεις» στις Κυβερνήσεις πὸς δὲν συμμορφώνονται ἀπόλυτα μὲ τις διατάξεις τοῦ Χάρτη. Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ὑποβολὴ συστάσεων λαμβάνεται μὲ πλειοψηφία τουλάχιστον 2/3 τῶν μελῶν καὶ ἐπέχει θέση κυρώσεων.

Ἡ διαδικασία αὐτὴ τοῦ ἄρθρου 29 ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιὰτὶ προσδίδει στὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν δύναμη πέρα ἀπ' αὐτὴ πὸς ἀπορρέει ἀπὸ τὸ Καταστατικό τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖο δρίζει στὸ ἄρθρο 20 πὸς οἱ σπουδαιότερες ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς λαμβάνονται παμψηφεί. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν ἔχει ἐπίσης τὴν εὐχέρεια νὰ ἀπευθύνει συστάσεις σὲ μιὰ ἢ περισσότερες χώρες.

Ὁ τρόπος ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη εἶναι μόνο αὐτὸς πὸς ἀναφέρεται στὸ τμήμα 4 τῆς συμβάσεως. Ἄλλη μορφή ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς συμβάσεως. Συγκεκριμένα στὸ τμήμα 3 τοῦ παρατηρήματος τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς: «Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Κοινωνικός Χάρτης περιλαμβάνει νομικὲς ὑποχρεώσεις διεθνῶς χαρακτῆρα, ἢ ἐφαρμογῆς τῶν ὁποίων ὑπόκειται στὴν ἐπιβλεψη τοῦ τμήματος IV, δηλαδὴ τῶν Ἐπιτροπῶν ἐποπτείας πὸς ἀναφέρθηκαν πὸς ἄνω.»

Τὸ σύστημα ἐπιτηρήσεως πὸς προβλέπει ὁ Χάρτης εἶναι κατ' ἐξοχὴν διεθνές³ καὶ ἀποκλείει ὡς ἐκ τούτου τὴν ἐπιβλεψη τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀπὸ ἐσωτερικὰ δικαστήρια, ἀκόμα καὶ στις χώρες ἐκεῖνες, ὅπως ἡ Γαλλία,⁴ ὅπου οἱ διεθνῆς συμβάσεις καὶ τὸ διεθνές δίκαιο ἔχουν, βάσει τοῦ Συντάγματος, ἰσχύ ὑπέρτερη τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, ἢ ἡ Γερμανία⁵ ὅπου οἱ διεθνῆς συνθήκες ἔχουν τὴν ἰσχύ νόμου. Γιὰ νὰ ἐφαρμοσθεῖ ὁ Κοινωνικός Χάρτης ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ δικαστήρια μιᾶς χώρας πρέπει τὰ δικαιώματα πὸς θίγει νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο ἐνὸς κρατικοῦ νόμου πὸς θὰ προβλέπει εἰδικὴ διαδικασία γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του. Τὸ κείμενο τῆς συμβάσεως τοῦ Χάρτη δὲν ἀποκλείει μόνον τὴν ἐπιτηρήσῃ του ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ δικαστήρια μιᾶς χώρας ἀλλὰ θέτει περιορισμούς καὶ σὲ μιὰ ἄλλη διεθνῆ ἐπιτήρηση.

Ἐτεῖ ἀποκλείεται ἡ ἐπιτήρηση τοῦ Χάρτη μὲσω ἄλλων διεθνῶν ὀργανισμῶν ἢ δικαστηρίων. Τὸ

3. David Pugsley, «The European Social Charter», *Annuaire de l' A. A. A. (Yearbook of the A. A. A.)* 1969, Vol. 36.

4. Ἄρθρον 55 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1958.

5. Ἄρθρον 25 τοῦ Ὁμοσπονδίου Συντάγματος.

σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη λοιπὸν ἔχει χαρακτηριστὰ ἀποκλειστικὰ διακυβερνητικὰ καὶ ὄχι υπερκρατικὰ. Τὸ πρόβλημα ποῦ δημιουργεῖται εἶναι κατὰ πόσο ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐπιβλέψεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον στὴν περίπτωσιν ποῦ μιὰ χώρα, βάσει τοῦ ἄρθρου 36, παρ. 2 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου, ἀναγνωρίσει ὅταν ὑποχρεωτικὴ τῆ μεσολάβησιν τοῦ δικαστηρίου. Ἐδῶ θὰ ὑπερισχύσει προφανῶς ἡ διεθνὴς συνθήκη ποῦ ἔχει μεγαλύτερη βαρύτητα. Τὸ πρόβλημα περιπλέκεται ἀκόμα περισσότερο, ἂν ἡ ἀναγνωρίσιμότης τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου ἔγινε σὲ χρόνον μεταγενέστερο τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ἰδίαιτερα ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἡ διάταξίς τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ Χάρτη, ποῦ ὀρίζει ὅτι ὁ Χάρτης δὲν θὰ παραβιάζει τις διατάξεις τοῦ ἑσωτερικοῦ δικαίου ἢ μιᾶς διμεροῦς ἢ πολυμεροῦς συνθήκης ποῦ ἰσχύουν ἢ θὰ ἰσχύουσιν καὶ οἱ ὁποῖες προσφέρουν μεγαλύτερη προστασία. Ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι, βάσει τοῦ διεθνoῦς δικαίου, μεγαλύτερη ἰσχύ ἔχει ἡ τελευταία συμφωνία, δηλαδὴ ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου. Ἡ παράγραφος ὁμοίως 6 τοῦ ἄρθρου 36 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου ὀρίζει πὸς σὲ περίπτωσιν διαφωρίας, σχετικὰ μὲ τὴ διαδικασία ποῦ μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ δικαστήριον, τὸ πρόβλημα θὰ ἐπιλυθῆ μὲ ἀπόφασιν τοῦ ἰδίου δικαστηρίου.

Θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ λεχθεῖ πὸς τὸ σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη δὲν ἀποκλείει ἐντέλως τὴ δικαιοδοσίαν τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου.

Τὸ μέρος 4 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀποκλείει τὴν ἀτομικὴ προσφυγὴ σὲ δικαστήριον γιὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων ποῦ προβλέπονται ἀπὸ τὴ σύμβασιν. Ὁ λόγος εἶναι μᾶλλον ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ Χάρτη εἶναι κατὰ κανόνα γενικῆς φύσεως καὶ ἡ δικαστικὴ προστασία τους θὰ ἦταν δύσκολη.

Δὲν προβλέπεται λοιπὸν ἡ ὑπαρξὴ Δικαστηρίου κοινωνικῶν δικαιωμάτων ὅπως στὴν περίπτωσιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως Προστασίας τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ἡ περίπτωσις ὁμοίως τοῦ ἄρθρου 13 εἶναι διαφορητικὴ, γιὰτις ἐδῶ ὁ Χάρτης προβλέπει πὸς τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ ἰατρικῆς περιθάλψεως πρέπει νὰ δημιουργεῖται κατ' ἐξέτασιν ἔννομο δικαίωμα στὰ ἄτομα ποῦ μποροῦν νὰ τὸ ὑποστηρίξουν ἐνώπιον δικαστηρίου.¹

Τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη περιλαμβάνουν διατάξεις ποῦ δίνουν τὸ δικαίωμα στὰ κράτη-μέλη νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τις ὑποχρεώσεις τους βάσει τῆς συμβάσεως (Derogations ἄρθρο 30) καὶ νὰ περιορίζουν (Restrictions ἄρθρο 31) τὴν ἐφαρμογὴ ὀρισμένων διατάξεων στὶς περιπτώσεις πολέμου ἢ ἄλλης ἐκτάκτου καταστάσεως, ποῦ ἀπειλεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἔθνους.

Στὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη προσδιορίζεται ἐπίσης πὸς ὅταν περίπτωσιν παρεκκλίσεως μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ἡ ἀπειλὴ πολέμου. Οἱ παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴ σύμβασιν πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἶναι ἀνάλογες μὲ τις εἰδικὲς περιστάσεις ποῦ ἐπικρατοῦν σὲ συγκεκριμένη περίπτωσιν καὶ, ὁπωσδήποτε, δὲν πρέπει νὰ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τις ὑπόλοιπες ὑποχρεώσεις ποῦ μιὰ χώρα ἔχει ἀναλάβει σύμφωνα μὲ τὸ διεθνὲς δίκαιον.

Οἱ περιορισμοὶ ἀπαγορεύονται, ἐκτὸς ἂν ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸν νόμον καὶ εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴ λειτουργίαν μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας καὶ γιὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν ἄλλων ἀτόμων ἢ γιὰ τὴν προστασίαν τοῦ δημοσίου συμφέροντος, τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας, τῆς δημοσίας ὑγείας καὶ τῶν ἠθῶν. Ὁ Χάρτης στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἐπιβάλλει στὰ ἐποπτικὰ ὄργανα τοῦ Χάρτη νὰ διαπιστώσουν τὴν ὑπαρξὴ τῶν λόγων αὐτῶν.

Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα ἀναφέρονται στὴν ἐδαφικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη (ἄρθρο 34), στὶς τροποποιήσεις τοῦ Χάρτη (ἄρθρο 36), ποῦ ἐπιτρέπονται κατόπιν εἰσηγήσεως ἑνὸς κράτους-μέλους καὶ ἐγκρίσεως τῆς εἰσηγήσεως ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ὑπουργῶν κατόπιν σχετικῆς γνωμοδοτήσεως τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως. Τὸ ἄρθρο 37 ἀναφέρεται στὴν καταγγελίαν τοῦ Χάρτη ἢ ὅποια ἐν τούτοις ἀπαγορεύεται νὰ γίνῃ ἐκτὸς τῆς παρελεύσεως πέντε χρόνων ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη.

Τὸ ἄρθρο 33 τοῦ Χάρτη ἀναφέρειται στὶς Συλλογικὰς Συμβάσεις, καὶ προνοεῖ γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν προστασίαν ὀρισμένων δικαιωμάτων τοῦ Χάρτη ποῦ ρυθμίζονται μὲ συλλογικὰς συμβάσεις. Συγκεκριμένα ἀναφέρειται ὅτι στὶς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων 3 (παράγραφοι 1,2,3) 4,5,7 (παραγρ. 4,6,7) 10 (παράγρ. 1,2,3,4), καὶ ἐφόσον τὰ θέματα αὐτὰ ρυθμίζονται μὲ συλλογικὰς συμβάσεις, τὸ κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει καὶ νὰ ἐξασφαλίζει τὴ σωστὴ ἐφαρμογὴ τῶν δικαιωμάτων μέσα στὶς συλλογικὰς συμβάσεις. Τὸ ἴδιο ἄρθρο 33 προβλέπει πὸς στὶς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων ποῦ ἀναφέρθηκαὶν πρὶὸ πάντων καὶ τὰ ὅποια ρυθμίζονται μὲ συλλογικὰς συμβάσεις, τὸ δικαίωμα θεωρεῖται ὅτι προστατεύεται ἰκανοποιητικὰ μόνον ἐφόσον οἱ συλλογικὰς συμβάσεις καλύπτουν τὴ μεγάλην πλειοψηφίαν τῶν ἐνδιαφερομένων ὁμάδων ἐργαζομένων.² Μὲ βάση τὴ νομολογίαν τοῦ Χάρτη κριθῆκε πὸς, ἐφόσον τὸ 80% τῶν ἐνδιαφερομένων ἐργατῶν καλύπτεται μὲ συλλογικὴν σύμβασιν, τότε τὸ δικαίωμα προστατεύεται ἰκανοποιητικὰ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁμοίως, ἕνα ποσοστὸ 20% τῶν ἐργαζομένων μπορεῖ νὰ μὴ ἀπολαμβάνει τὰ δικαιώματα ποῦ προβλέπονται ἀπὸ τὸν Χάρτη καὶ ἐν τούτοις νὰ μὴ θεωρηθεῖ αὐτὸ ὅταν

2. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπερισημασμένων θεωρεῖται σὲ 80% ὅταν ἰκανοποιητικὸ ποσοστὸ. Βλέπε: Συμπεράσματα IV, ἄρθρον 2.

παραβίαση τῆς συμβάσεως. Συμβαίνει μάλιστα τὸ 20% αὐτὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἔχει περισσότερη ἀνάγκη προστασίας.

Ἐνα τελευταῖο σημεῖο ποῦ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη ἀπὸ πλευρᾶς *rationae personae*. Ὅπως ἀναφέρεται στὸ Παράρτημα, τὰ ἄρθρα 1-17 τοῦ δευτέρου μέρους ἀφοροῦν καὶ ἄλλοδαποὺς μόνον ἂν αὐτοὶ εἶναι ὑπῆκοοι ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν καὶ κατοικοῦν νόμιμα ἢ ἐργάζονται κανονικὰ μέσα τὸ ἐδαφος ἑνὸς κράτους-μέλους τῆς Χώρας. Γιὰ τὰ ἄρθρα 18 καὶ 19 ὁμοῦς, τὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη δὲν προσδιορίζει σαφῶς ἂν τὰ δικαιώματα τῶν ἄρθρων αὐτῶν ἀφοροῦν ἄλλους τοὺς ἄλλοδαποὺς ἢ μόνον ἐκεῖνους ποῦ εἶναι ὑπῆκοοι ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν. Ἡ ἐρμηνεῖα ποῦ μπορεῖ νὰ δοθεῖ τὸν σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεαι δὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς παραγράφους 18 καὶ 19 τοῦ πρώτου μέρους ποῦ ἀναφέρει συγκεκριμένα πὸς «ξένοι ὑπῆκοοι θεωροῦνται οἱ ὑπῆκοοι οἰουδήποτε ἄλλου συμβαλλομένου μέρους». Ἔτσι ἀναγκαστικά, καὶ στὴν περίπτωσι 18 καὶ 19 τοῦ ἄρθρου, σὰν ἄλλοδαποὶ θὰ θεωρηθοῦν περιριστικά μόνον οἱ ὑπῆκοοι ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν. Ἡ διάταξη μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δὲν καλύπτει καὶ δὲν προστατεύει τὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ μεταναστῶν ἐργατῶν στὴν Εὐρώπη, οἱ ὅποιοι ποὐ ἐρῶνχονται βασικά ἀπὸ χῶρες μὴ μέλη τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ὅπως ἡ Τουρκία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἑλλάδα.

ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη καὶ τὸ σύστημα ἐποπτείας

Ἡ ἐποπτεία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀρχίζει μὲ τὴν ὑποβολὴ τῶν διετῶν κυβερνητικῶν ἐκθέσεων στὴ Γρεμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, καὶ συμπληρῶνεται μὲ τὴ λήξη τῆς τελικῆς ἀποφάσεως ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ διαδικασία αὐτὴ ἀποτελεῖ ἕνα «κύκλο ἐλέγχου» τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη. Μέχρι σήμερα ἔχουν συμπληρωθεῖ τρεῖς παρόμοιοι κύκλοι ἐλέγχου, ἐνῶ ὁ τέταρτος ποῦ ἀρχισε τὸ 1976 βρίσκεται ἤδη στὸ στάδιο ὅπου οἱ διετεῖς κυβερνητικῆς ἐκθέσεις ἐξετάζονται ἀπὸ τὴν Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ.

Ὁ πρώτος κύκλος ποῦ κάλυπτε τὰ χρόνια 1965-67 συμπληρῶθηκε στὶς 12 Νοεμβρίου 1971 μὲ τὴν υἱοθέτησι τῆς ἀποφάσεως Ἄρ. (71) 30, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπεριγνωμῶν εἰσηγήθηκε στὴν ἐκθεσὴ τῆς «Συμπεράσματα I» νὰ γίνουσι 57 συστάσεις πρὸς τὰ κράτη-μέλη γιὰ παραβιάσεις τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη. Παράλληλα διαπίστωσε πὸς 228 ὑποχρεώσεις τοῦ Χάρτη ικανοποιοῦντο ἀπόλυτα ἀπὸ τὰ μέλη, ἐνῶ οἱ πληροφορίες γιὰ 130 δὲν θεωρήθηκαν ἀρκετές, ὥστε νὰ σχηματισθεῖ μὴ πλήρης εἰκόνα τῆς καταστάσεως.

Στὶς περιπτώσεις αὐτῆς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάχθηκε νὰ ἀποφασίσει ἀργότερα, περιμένοντας συμπληρωματικῆς πληροφορίας. Οἱ ἐμπεριγνῶμονες προ-

χώρησαν σὲ μιὰ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση τῶν κυβερνητικῶν ἐκθέσεων καὶ προσπᾶθησαν ἔτσι νὰ ἐρμηνεύσουσι τὶς διατάξεις τοῦ Χάρτη μέσα στὰ πλαίσια τῆς δυναμικῆς ἐξελίξεως τοῦ Κοινωνικοῦ Δικαίου, χωρὶς νὰ παραβλέπουσι ταυτόχρονα καὶ τὶς ἰδιαίτερες συνθηκῆς ποῦ ἐπικρατοῦν σὲ κάθε χώρα.

Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ, ποῦ ἀποτελεῖται βασικά ἀπὸ δημοσίους ὑπαλλήλους, ἀκολούθησε ἀντίθετα μιὰ πολὺ πὸς συγκρατημένη γραμμὴ ὑποστηρίξεως κατὰ κανόνα τὴν κυβερνητικὴ πολιτικὴ, καὶ προσφέροντας ἔτσι ἀντίβαρο στὴν κριτικὴ ποῦ ἄσκησε ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπεριγνωμῶν πρὸς τὶς κυβερνητικῆς. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ποῦ ἐκπροσωποῦνται στὴν Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ εἶναι στὴν πραγματικότητι οἱ ἴδιοι ποῦ συντάσσουσι τὶς κυβερνητικῆς ἐκθέσεις καὶ ἐπομένως εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ θέλουσι νὰ ἐπικρίνουσι τὴν πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων τους. Στὸν πρώτο κύκλο ἐλέγχου λοιπὸν ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ εἰσηγήθηκε¹ νὰ μὴ γίνουσι καθόλου συστάσεις στὰ κράτη-μέλη.

Ἐνῶ λοιπὸν στὴ συνέχεια ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις στὴ γνωμοδότησι τῆς ἀρ. 57(71) ὑποστήριξε τὴν ἀποψη τῶν ἐμπεριγνωμῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τελικά μὲ τὴν ἀπόφασί τῆς ἀρ. 71(30) δὲν ἀπέστειλε συστάσεις σὲ καμιά χώρα μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι στὸν πρώτο κύκλο ἐλέγχου ἔπρεπε νὰ δεῖξει ἐπιτεῖα πρὸς τὰ κράτη-μέλη.

Ὁ δεύτερος κύκλος ποῦ κάλυπτε τὶς χρονιῆς 1968-69 συμπληρῶθηκε στὶς 29 Μαΐου 1974 μὲ τὴν ἀπόφασί ἀρ. (74)16 τῆς Ἐπιτροπῆς Ὑπουργῶν. Τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ Ἐπιτροπὴ υἱοθέτησε ἕνα ψήφισμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀποφάσισε νὰ ἐπιστήσει τὴν προσοχὴ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων στὶς παρατηρήσεις ποῦ ὑπέβαλαν οἱ διάφορες ἐπιτροπῆς στὶς ἐκθέσεις ποῦ συνέταξαν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δευτέρου κύκλου τῶν ἐργασιῶν τους. Παρ' ὅλο ποῦ καὶ πάλι ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν δὲν θέλησε νὰ χρησιμοποιοῦσει τὶς ἐξουσίες ποῦ τῆς παρέχει ὁ Χάρτης καὶ ἀκολούθησε ἔτσι μιὰ πολιτικὴ μετριοπάθειας, ἐν τούτοις ἂν συγκριθεῖ ὁ πρώτος μὲ τὸν δεύτερο κύκλο ἐλέγχου μπορεῖ νὰ διαπιστωθεῖ μιὰ αὐξησι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διατάξεων τοῦ Χάρτη μὲ τὶς ὁποῖες συμμορφῶθηκαν τὰ κράτη-μέλη τῆς συμβάσεως. Ἄν μάλιστα συγκριθοῦν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τρίτου κύκλου, οἱ διατάξεις ποῦ ικανοποιοῦνται συνολικά ἀνέρχονται σὲ 330, ἐνῶ αὐτῆς ποῦ δὲν ικανοποιοῦνται, σὲ 67. Βεβαίως πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὸ δεύτερο καὶ στὸν τρίτο κύκλο προστέθησαν ἐπίσης οἱ κυβερνητικῆς ἐκθέσεις τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αὐστρίας, δύο χωρῶν ποῦ εἶχαν ἐπικυρώσει ἐν τῷ μεταξὺ τὸν Χάρτη.

Ὁ τρίτος κύκλος καλύπτει τὶς χρονιῆς 1970-71 καὶ συμπληρῶθηκε μὲ τὴν ἀπόφασί ἀρ. (65)26 τῆς Ἐπιτροπῆς Ὑπουργῶν, στὶς 17 Ὀκτωβρίου 1975.

Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴ τῶν κυβερνήσεων στὶς παρατηρήσεις τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν ἐποπτείας τοῦ Χάρτη καὶ ἰδιαίτερα στὶς παρατηρήσεις τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως πού περιλαμβάνονται στὴ γνωμοδότηση ἀρ. 71. Στὸ κείμενο αὐτὸ ἡ Συνέλευση ἀπαριθμεῖ μιά σειρά ἀπὸ συστάσεις πού ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν πρόκειται νὰ ἀπευθύνει στὶς κυβερνήσεις-μέλη γιὰ συγκεκριμένες παραβιάσεις δικαιωμάτων τοῦ Χάρτη. Ἰδιαίτερη ἐμφαση δίνεται στὴν ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως πού προβλέπει ἴσες ἀμοιβές γιὰ ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Ἐνα θέμα, στὸ ὁποῖο ἔχουν σταθερὰ ἐπιμείνει ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπειρογνομῶνων καὶ ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση,¹ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθροῦ 22 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη πού ἀναφέρεται στὴν ὑποχρέωση κάθε κράτους-μέλους νὰ στέλνει ἐκθέσεις γιὰ τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα τοῦ Χάρτη πού δὲν ἔχει ἐπικυρώσει. Μέχρι στιγμῆς τὸ ἄρθρο 22 δὲν ἔχει ἐφαρμοσθεῖ. Ἡ ἐφαρμογὴ του ὅμως εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) θὰ ὑποβοηθήσει στὴ συλλογὴ πληροφοριῶν καὶ στατιστικῶν στοιχείων πάνω στὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν, δίνοντας ἔτσι τὴ δυνατότητα στὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης νὰ διεξάγῃ συγκριτικὲς μελέτες, πού θὰ τὸ βοηθήσουν ἀργότερα στὴν πολιτικὴ του γιὰ κοινωνικὴ συνεργασία στὴν Εὐρώπη. β) Ἡ γνωστοποίηση τῶν λόγων γιὰ τὴ μὴ ἐπικύρωση εἰδικῶν διατάξεων θὰ ρίξει φῶς στὶς πραγματικὲς δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζουν οἱ κυβερνήσεις στὴν ἐφαρμογὴ πολιτικῆς καὶ θὰ βοηθήσει τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης στὴν προσπάθειά του νὰ ἐναρμονίσει τὴν κοινωνικὴ πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Τὸ σύστημα ἐλέγχου τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ μέσα ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἀτέλειες τοῦ κειμένου τοῦ Χάρτη. Ὅπως ἤδη ἔχει λεχθεῖ, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης καὶ τὰ δικαιώματα πού ἀναφέρει ἀποτελοῦν ἓνα συμβιβασμὸ στὴν προσπάθεια ὑπάρξεως μᾶς συμβάσεως, πού θὰ μπορούσαν ὅλες οἱ εὐρωπαϊκὲς χῶρες νὰ ἐπικυρώσουν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν. Ἐτσι καὶ τὸ σύστημα ἐπιτηρήσεως τοῦ Χάρτη εἶναι μιά προσπάθεια ἰσορροπίας μεταξὺ μᾶς νομικῆς καὶ μᾶς πολιτικῆς ἀναλύσεως τῶν κυβερνητικῶν ἐκθέσεων. Ὑπάρχουν λοιπὸν ἀπὸ τὴ μιά μεριὰ ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπειρογνομῶνων μὲ τὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση πού ἀντιπροσωπεύουν τὶς γενικότερες πολιτικὲς δυνάμεις μᾶς χῶρας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν πού ἀντιπροσωπεύουν τὶς ἀπόψεις τῶν κυβερνήσεων. Μέσα στὰ πλαίσια τῆς συμβάσεως τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, οἱ δύο αὐτὲς δυνάμεις ἐμπλέκονται σὲ μιά διαδικασία λόγου καὶ ἀντιλόγου.

Τὸ σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη παρέχει τελικὰ περιορισμένα δικαιώματα συμμετοχῆς στοὺς ἀντι-

προσώπους τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν. Ἡ συμμετοχὴ τους γίνεται δύο μόνο φορὲς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ κύκλου ἐλέγχου. Ἡ πρώτη, στὰ ἀρχικὰ στάδια κατὰ τὰ ὁποῖα παρέχεται τὸ δικαίωμα στὶς ἐθνικὲς ὀργανώσεις ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν νὰ ἀποστείλουν στὴ Γραμματεία τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης τὶς παρατηρήσεις τους πάνω στὶς κυβερνητικὲς ἐκθέσεις, καὶ ἡ δεύτερη, ὅταν οἱ διεθνεῖς ὀργανώσεις ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθοῦν τὶς ἐργασίες τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς σὰν παρατηρητὲς μὲ δικαίωμα συμμετοχῆς στὶς συζητήσεις, ἀλλὰ χωρὶς ψήφο.

Κατὰ τὴ διάρκειά τῆς Τριμεροῦς Διασκέψεως τοῦ 1958 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργαζομένων εἶχαν προτείνει τὴν υἰοθέτηση τοῦ τριμεροῦς συστήματος ἐποπτείας ὅπως στὸν Διεθνή Ὀργανισμὸ Ἐργασίας. Οἱ Κυβερνήσεις ὅμως ἀντέδρασαν στὴν ἰδέα αὐτὴ ὑποστηρίζοντας πὸς μιά τέτοια ἐνέργεια θὰ ἐρχόταν σὲ σύγκρουση μὲ τὴ διακυβερνητικὴ δομὴ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.² Χωρὶς ὅμως τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ στὴν ἐποπτεία τοῦ Χάρτη τῶν κοινωνικῶν ἑταίρων, πού εἶναι ἅμεσα ἐνδιαφερόμενοι γιὰ τὰ δικαιώματα πού προστατεύει ὁ Χάρτης, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ὡςτις καὶ ἀντικειμενικὴ ἐκτίμηση τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως ἢ προόδου μᾶς χῶρας.

Μιά ἄλλη ἀτέλεια τοῦ συστήματος ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, πού πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἐδῶ, εἶναι ἡ μεγάλη χρονικὴ τῆς διάρκειά πού πολλὰς φορὲς ξεπερνᾷ τὰ δύο χρόνια ἔτσι ὥστε, ὅταν ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν ἐξετάζει σὰν τελικὸ ὄργανο τὴν κοινωνικὴ κατάσταση σὲ μιά χώρα, ἡ περίοδος στὴν ὁποία ἀναφέρεται νὰ εἶναι πιά μακρινή.

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀπασχόλησε ἐπανειλημμένα τὰ διάφορα ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη. Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ μάλιστα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ τρίτου κύκλου ἐλέγχου πρότεινε τὴν τροποποίησιν τοῦ συστήματος ὑποβολῆς κυβερνητικῶν ἐκθέσεων ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν διατάξεων τῆς συμβάσεως σὲ κάθε κύκλο, καὶ τὴν ἐξέταση τμήματος μόνον ἄρθρων πού θὰ ἐπιλέγονται κάθε φορὰ ἔτσι, ὥστε κάθε χρόνον νὰ ἐξετάζεται τὸ 1/3 τῶν διατάξεων καὶ κάθε 3 χρόνια νὰ συμπληρώνεται ὁλόκληρος ὁ ἀριθμὸς τῶν διατάξεων.³ Ἡ πρόταση αὐτὴ θὰ ἀπλοῦστετε ὀπωσδήποτε τὴ διαδικασία καὶ θὰ ἀνακούφιζε τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες ἀπὸ τὸ φόρτο ἐργασίας πού ἔχουν, προετοιμάζοντας κάθε δύο χρόνια ἐκθεση γιὰ ὅλο τὸ Χάρτη.

Ὅταν ὅμως ἡ πρόταση αὐτὴ ὑπεβλήθη στὴ Συμβουλευτικὴ Συνέλευση, αὐτὴ, ἀν καὶ ἐπικρότησε τὴν ἰδέα, ἐπέφερε ὥστόσο μιά σημαντικὴ τροποποίησιν πού οὐσιαστικὰ ἀνέτρεψε τὴν πρόταση τῆς Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ τροποποίησιν ἦταν πὼς,

2. Τριμερὲς Διάσκεψη, Στρασβούργου 1-12 Δεκεμβρίου 1958. Record of Proceedings 1958.

3. CG/Ch. Soc (74) 14 P. 4, 5.

1. Συμπεράσματα I, σ. 6 III, σ. XVIII, Doc. 3276.

παράλληλα με τις εκθέσεις για το 1/3 των διατάξεων του Χάρτη, κάθε κυβέρνηση θα είναι υποχρεωμένη να υποβάλλει μαζί και μία συνοπτική έκθεση για όλες τις διατάξεις.¹ Με τόν τρόπο αυτό όμως αντί να απλουστεύεται ή διαδικασία, περιπλέκεται ακόμη περισσότερο.

Όταν τελικά η Έπιτροπή Ύπουργών ζήτησε τη γνώμη των Έμπειρογνομόνων, αυτοί υποστήριξαν ότι η πρόταση της Κυβερνητικής Έπιτροπής παραβιάζει τη Σύμβαση ή όποια αναφέρεται συγκεκριμένα σε διετείς κυβερνητικές εκθέσεις επί του συνόλου των διατάξεων του Κοινωνικού Χάρτη, και ότι μία συντομότερη χρονική περίοδος όχι μόνο δεν θα έδινε την εύκαιρία στα όργανα εποπτείας του Χάρτη για μία συστηματική και σοβαρή ανάλυση, αλλά επί πλέον θα μείωνε τη σημασία του Κοινωνικού Χάρτη.²

η νομολογία του Χάρτη

Κατά τη διάρκεια των 10 χρόνων της εφαρμογής του Κοινωνικού Χάρτη και της εποπτείας του από διάφορα όργανα επιτηρήσεως που προβλέπονται από τη σύμβαση, έχει συγκεντρωθεί ένας αξιόλογος αριθμός αποφάσεων που αποτελούν τη νομολογία του Χάρτη και που προσδιορίζουν και ερμηνεύουν το περιεχόμενο των διατάξεων της συμβάσεως. Η νομολογία αυτή αποτελεί μία προσπάθεια που δεν περιορίζεται μόνο στη γραμματική ερμηνεία του κειμένου του Κοινωνικού Χάρτη αλλά προχωρεί παράλληλα και στη σύνθεση του διεθνούς κοινωνικού και εργατικού δικαίου.

Το όργανο που έχει κατ'έξοχην συμβάλει στη σύνταξη της νομολογίας του Χάρτη είναι η Έπιτροπή των Άνεξαρτήτων Έμπειρογνομόνων.³ Τα μέλη της Έπιτροπής, πριν εκφέρουν τη γνώμη τους πάνω σε ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, προβαίνουν σε μία θεωρητική ανάλυση των αντίστοιχων διατάξεων του Χάρτη, δημιουργώντας έτσι το απαραίτητο θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα τοποθετήσουν το πρόβλημα αυτό στο οποίο πρόκειται να δώσουν απάντηση. Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο αποτελεί και την κυριότερη πηγή της νομολογίας του Κοινωνικού Χάρτη. Πιο κάτω αναφέρονται τα κυριότερα σημεία της ογκώδους νομολογίας του Κοινωνικού Χάρτη, χωρίς αυτό να εξαντλεί το θέμα.

Η πρώτη ερμηνεία του περιεχομένου του Χάρτη γίνεται με το ερωτηματολόγιο βάσει του οποίου οι κυβερνήσεις συντάσσουν κάθε δύο χρόνια τις εκθέσεις τους. Το ερωτηματολόγιο αυτό, που έχει εγκριθεί από την Έπιτροπή Ύπουργών, περιέχει μία

σειρά από αναλυτικές ερωτήσεις για κάθε διάταξη του Χάρτη, δίνοντας έτσι μία σαφή εικόνα των θεμάτων που περιλαμβάνει κάθε διάταξη. Η δεύτερη και όπωσδήποτε κυριότερη πηγή ερμηνείας του περιεχομένου του Κοινωνικού Χάρτη είναι η συλλογή των αποφάσεων των τεσσάρων οργάνων εποπτείας του. Ακολουθεί μία «άρθρον κατ'άρθρον» απαρίθμηση των κυριότερων αποφάσεων.

Το άρθρο 1 αναφέρεται στο δικαίωμα εργασίας. Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού αναφέρεται ότι τα κράτη-μέλη θα αναλάβουν σαν βασικό τους στόχο την επίτευξη και διατήρηση ενός υψηλού επιπέδου άπασχολήσεως με προοπτική την πλήρη άπασχόληση.⁴ Κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών εργασιών και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της Τριμερούς Διασκέψεως, οι αντιπρόσωποι των εργατικών οργανώσεων είχαν προτείνει αντί του όρου «υψηλού επιπέδου άπασχολήσεως», τον όρο «την επίτευξη και διατήρηση πλήρους άπασχολήσεως». Η εισήγηση αυτή όμως δεν έγινε δεκτή.

Τα όργανα εποπτείας του Χάρτη έχουν υποστηρίξει πως η υποχρέωση αυτή του πρώτου άρθρου είναι υποχρέωση μέσων μάλλον παρά άποτελεσματων. Μία χώρα, για να εκπληρώσει την υποχρέωση αυτή, πρέπει να υιοθετήσει μία δυναμική πολιτική εκτιμώντας την πραγματική κατάσταση μιάς δεδομένης στιγμής μέσα στα πλαίσια μιάς θετικής και συνεχούς πολιτικής. Παράλληλα πρέπει να καταβάλλει προσπάθειες για την εξασφάλιση άπασχολήσεως στα άτομα που ζητούν εργασία και για την κατάργηση της περιφερειακής ανεργίας.⁵ Η μείωση της ανεργίας δεν είναι πάντοτε ένδειξη προσπάθειας για την επίτευξη πλήρους άπασχολήσεως. Αντίθετα η μεγάλη αύξηση στο ποσοστό ανεργίας δεν θα εμποδίσει τα όργανα εποπτείας του Χάρτη να διαπιστώσουν ότι μία χώρα σέβεται το Χάρτη, εφόσον έχει καταβάλει σοβαρές προσπάθειες για τη βελτίωση της εργατικής αγοράς.⁶

Η τελευταία διεθνής οικονομική κρίση επηρέασε αισθητά την κοινωνική πολιτική των ευρωπαϊκών χωρών, γιατί συνδύαζε πληθωρστικές τάσεις με την οικονομική ύφεση. Τα περιοριστικά μέτρα που πήραν οι διάφορες κυβερνήσεις για να αναχαιτίσουν τον πληθωρισμό είχαν αντίκτυπο στην εργατική αγορά και από τα μέσα του 1973 άρχισε να παρατηρείται συνεχής αύξηση της ανεργίας ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους και στους μετανάστες. Η επιτροπή έμπειρογνομόνων του Κοινωνικού Χάρτη

4. Το παράρτημα του Χάρτη όμως επιτρέπει το Union Clause βάσει του οποίου παρέχεται προτίμηση μισθώσεως στους εργάτες που ανήκουν σε Συνδικάτα. Στη Μ. Βρετανία η πρακτική αυτή θεωρείται νόμιμη. Αντίθετα στη Γαλλία και Γερμανία το Union Clause απαγορεύεται, διότι περιορίζει την ελευθερία της εργασίας.

5. Συμπεράσματα I, σελ. 13-14.

6. Συμπεράσματα III, σελ. 3.

1. Γνωμάτευση (opinion) 71 (75).

2. Συμπεράσματα IV.

3. N. Wiebringhaus, «La Charte Sociale Européenne», *Annuaire Français de droit International*, Vol. IX, 1968.

παρατήρησης στὴν τελευταία τῆς ἔκθεσης, γιὰ τὸν τέταρτο κύκλο ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, πὼς τὰ περιοριστικὰ μέτρα ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τοῦ Χάρτη. Ὑποστήριξε μάλιστα πὼς οἱ Κυβερνήσεις πρέπει ἀντίθετα νὰ λάβουν μέτρα γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς ἀπασχολήσεως ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὶς κατηγορίες ἐκείνες τῶν προσώπων ποὺ εἶναι περισσότερο ἐκτεθειμένες στὸν κίνδυνο τῆς ἀνεργίας.¹

Ἡ παράγραφος 2 τοῦ πρώτου ἄρθρου ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα σὲ κάθε ἐργαζόμενο νὰ ἐπιλέγει ἐλεύθερα τὸ ἐπάγγελμα του. Ἡ παράγραφος αὐτὴ προστατεύει τὰ ἀντίστοιχα δικαιώματα ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὴ Σύμβαση 105 περὶ καταργήσεως καταναγκαστικῆς ἐργασίας τοῦ 1957 τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας. Ἡ ὑποχρέωση ποὺ προβλέπεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχει δύο ἀποψεις: πρῶτον τὴν ἀπαγόρευση τῆς καταναγκαστικῆς ἐργασίας καὶ δεῦτερον τὴν κατάρτηση τῶν διακρίσεων στὴν ἐργασία. Ἀναφορικὰ μὲ τὸ πρόβλημα διακρίσεων, ἡ ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνομόνων ὑποστήριξε πὼς ἡ διάταξη αὐτὴ δημιουργεῖ τὴν ὑποχρέωση σὲ κάθε χώρα νὰ καταβάλλει προσπάθειες ὥστε ὄχι μόνο νὰ προσφέρει τὴν κατάλληλὴ παιδεία καὶ ἐκπαίδευση τοῦς ἐργαζομένους ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐξάλειψη ὅλων τῶν νομικῶν ἐμποδίων γιὰ τὴν ἄσκηση ἐνὸς ἐπαγγέλματος.² Ἔτσι, οἱ Ἐμπειρογνομόνους ἔκριναν πὼς ἡ Ἰρλανδία δὲν ἐκπληρώνει τὶς ὑποχρεώσεις τῆς ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ Χάρτη, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ νὰ κάνει διάκριση μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες, ὅπου ἔγγαμες γυναῖκες δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐργαστοῦν.³ Σχετικὰ μὲ τὴν καταναγκαστικὴ ἐργασία, τὰ ὄργανα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη κατέληξαν στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ ἐξαναγκασμὸς ἐνὸς ἐργάτη νὰ ἐργασεῖ, παρὰ τὴν ἐπιθυμία του καὶ χωρὶς τὴν ἐλεύθερή του βούληση, ἀντίκειται τῷ Χάρτη. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὴν περίπτωση ἐξαναγκασμοῦ ἐνὸς ἐργάτη πού, ἐνὸ ἀρχικὰ ἀποφάσισε ἐλεύθερα νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ μιὰ ἐργασία, τελικὰ δὲν θέλει νὰ παραμείνῃ σ' αὐτὴ. Παράβασις αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἀποτελοῦν οἱ σχετικὲς διατάξεις Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας τῆς Δανίας, Ἰρλανδίας, Νορβηγίας, Μεγάλῃς Βρετανίας καὶ Σουηδίας, ποὺ προβλέπουν ἀσθηρῆς ποινῆς γιὰ ναῦτες ποὺ ἐνὸ ἀρχικὰ ἐναυτολογοῦντο σὲ ἓνα πλοιοῦ, ἀργότερα τὸ ἐγκατέλειπαν.⁴

Τὰ ἀσθηρὰ αὐτὰ μέτρα θὰ ἐδικαιολογοῦντο μόνο στὶς περιπτώσεις ποὺ κινδυνεύει ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου ἢ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑγεία τῶν ἐπιβατῶν του.

Τὸ ἄρθρο 2 τοῦ Χάρτη προστατεύει τὸ δικαίωμα καλῶν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ πρώτη παράγραφος ὑποχρῶνει τὰ συμβαλλόμενα μέρη νὰ προσφέρουν

λογικὲς ἡμερήσιες καὶ ἐβδομαδιαῖες ὥρες ἐργασίας, ἡ δὲ ἐργάσιμη ἐβδομάδα νὰ μειοῦται προοδευτικὰ στὸ βαθμὸ ποὺ ἐπιτρέπει ἡ αὐξηση τῆς παραγωγικότητος καὶ ἄλλοι σχετικοὶ παράγοντες. Ἡ διάταξη αὐτὴ εἶναι πολὺ γενικὴ καί, παρ' ὅλο ποὺ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συντάξεως τοῦ Χάρτη οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργαζομένων στὴν τριμερῆ Διάσκεψη εἶχαν προτείνει 40 ὥρες σὰν ἐβδομαδιαῖο ὠράριο ἐργασίας, ἡ πρόταση αὐτὴ δὲν ἔγινε δεκτὴ. Ἡ διάταξη αὐτὴ, ὅπως ἔχει ἐρμηνευθεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιτροπές τοῦ Χάρτη, ἔχει δυναμικὸ χαρακτῆρα καὶ συνεπάγεται τὴν ἔννοια τῆς συνεχoῦς προόδου. Ὁ ὅρος «λογικὲς» εἶναι σχετικὸς καὶ προσδιορίζεται ἀπὸ τὶς περιστάσεις.⁵ Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὑπογράμμισε πὼς ὁ ὅρος αὐτὸς πρέπει νὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὶς οικονομικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦν σὲ κάθε χώρα.⁶

Ἡ τρίτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ κατοχυρώνει τὸ δικαίωμα διακοπῶν δύο ἐβδομάδων τουλάχιστον μετ' ἀποδοχῶν. Στὸ σημειο αὐτὸ ὁ Χάρτης ὑπερβαίνει τὴν σύμβαση ἀρ. 52 τοῦ Διεθνoῦς Ὄργανισμοῦ Ἐργασίας περὶ διακοπῶν τοῦ 1936,⁷ ἡ ὁποία ὀρίζει ὅτι οἱ διακοπές δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνουν τὶς δύο ἐβδομάδες, ἐνὸ ἀντίθετα τὸ Κοινωνικὸ Πρόγραμμα τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὀρίζει τὸ δικαίωμα διακοπῶν σὲ τρεῖς ἐβδομάδες.⁸ Κατὰ τὴ διάρκεια προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τοῦ Χάρτη, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργαζομένων στὴν Τριμερῆ Διάσκεψη εἶχαν προτείνει τρεῖς ἐβδομάδες ἐπίσης. Ἡ εἰσηγήσει τοὺς ὁμοῦς δὲν ἔγινε δεκτὴ.

Οἱ ἐπιτροπές ἐποπτείας θεωροῦν ὅτι δὲν παραβιάζεται ὁ Χάρτης, ἐφόσον ὑπάρχει συνεχῆς ἀπασχόληση ἐνὸς ἔτους πρὶν ἀπὸ τὴν παραχώρηση τῆς πρώτης ἀδείας. Ἀντίθετα ὁμοῦς θεωροῦν πὼς ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ Χάρτη ἡ περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἓνας ἐργάτης παραιτεῖται τοῦ δικαιώματος ἀδείας του γιὰ νὰ ἐργασθεῖ μὲ αὐξημένες ἀποδοχές. Ἐνα ἄλλο σημειο ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη διευκρινισθεῖ ἀπὸ τὶς Ἐπιτροπές εἶναι τὸ κατὰ πόσον οἱ ἡμέρες ἀσθενείας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀδείας πρέπει νὰ συγκαταλέγονται ἢ νὰ ἐξαιροῦνται ἀπὸ αὐτῆν.⁹

Τὸ ἄρθρο 3 ἀναφέρειται στὸ δικαίωμα ἀσφαλῶν καὶ ὑγιεινῶν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνομόνων θεώρησε πὼς τὸ ἄρθρο αὐτὸ κατοχυρώνει τὴ γενικὰ ἀναγνωρισμένη ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ποὺ ἀφορᾷ ὅλους τοὺς ἐργαζομένους, μισθωτοὺς καὶ ἐλεύθερους ἐπαγγελματίες ὅλων τῶν κλάδων τῆς Οἰκονομίας.¹⁰ Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρη

5. Συμπεράσματα I, σελ. 18.

6. CG/Ch. Soc. (74) 14, p. 6.

7. N. Valticos, «The European Social Charter and International Labour Standards», *International Labour Review*, November and December 1961, Vol. LXXXIV, Nos 5-6.

8. Social Action Programme.

9. Συμπεράσματα I, σελ. 20.

10. Συμπεράσματα II, σελ. 12.

1. Συμπεράσματα IV, σελ. 7.

2. Συμπεράσματα I, σελ. 15.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 166.

4. Συμπεράσματα III, σελ. 5 CG/Ch. Soc (72), p. 9.

παράγραφος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ προβλέπει πὼς κάθε χώρα ἔχει τὴν υποχρέωση νὰ συντάσσει κανονισμοὺς ἀσφαλείας καὶ ὑγείας καὶ νὰ προνοεῖ γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν καὶ ἐφαρμογὴ τους.

Τὸ ἄρθρο 4 προστατεύει τὸ δικαίωμα ἱκανοποιητικῶν ἀποδοχῶν. Ἡ πρώτη παράγραφος ἀναγνωρίζει στοὺς ἐργαζόμενους τὸ δικαίωμα γιὰ ἓνα μισθὸ πού θὰ ἐξασφαλίζει ἓνα ἀξιοπρεπὲς ἐπίπεδο ζωῆς. Ὁ ὅρος «ἀξιοπρεπής» μισθός, σύμφωνα μὲ τὴν ἑρμηνεία πού ἔχουν δώσει τὰ ὄργανα τοῦ Χάρτη, σημαίνει τὸν μισθὸν ἐκείνου πού ἐκποιοεῖ τις κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνάγκης τοῦ ἐργαζόμενου.¹ Μὲ τὴν ἑρμηνεία αὐτή, τὸ περιεχόμενο τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 4 παίρνει πιά ἓνα χαρακτῆρα δυναμικὸ πού τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἐξελισσεται, ἐφ' ὅσον οἱ ἀνάγκης αὐτὲς αὐξάνουν.

Ἡ παράγραφος 3 τοῦ ἴδιου ἄρθρου ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα ἴσων ἀμοιβῶν μεταξύ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γιὰ μονάδες ἐργασίας τῆς ἴδιας ἀξίας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Χάρτης προχωρεῖ πρὸ πέρα ἀπὸ τὴ Σύμβασιν ἀρ. 100 τοῦ ΔΟΕ, περὶ ἰσότητος τῶν ἀμοιβῶν γιὰτὶ υποχρεώνει τις κυβερνήσεις τῶν χωρῶν πού τὸν ἔχουν ἐπικυρώσει νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ ρυθμίζουν τὴν ἀνίσωτητες πού ὑφίστανται μεταξύ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀκόμη καὶ στοὺς τομεῖς ἐκείνους πού καλύπτονται μὲ συλλογικῆς συμβάσεις.² Ἡ παράγραφος 4 ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα εὐλόγου χρονικῆς προθεσμίας καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας.

Τὸ θέμα αὐτὸ τοῦ ἐργατικῶν δικαίων εἶναι πολὺπλοκο καὶ δυστυχῶς ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης δὲν δίνει σαφεῖς καὶ συγκεκριμένους λύσεις.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμπειρογνομῶν ἀποφάσισε νὰ ἐξετάζει κάθε περίπτωση ξεχωριστὰ καὶ νὰ τὴν κρίνει λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τις συνθήκες πού ἐπικρατοῦν σὲ κάθε Κράτος.³ Στὴν Ἰρλανδία, ὅπου δὲν ὑπάρχει νομικὴ πρόνοια γιὰ τὸν καθορισμὸν χρονικῆς προθεσμίας καταγγελίας τῶν συμβάσεων, ἡ Ἐπιτροπὴ ἔκρινε πὼς στὴν περίπτωσιν ἀπολύσεων χωρὶς τὴν ἀπαραιτήτῃ χρονικὴ προειδοποίηση, παραβιάζεται ὁ Χάρτης.⁴

Τὸ ἄρθρο 5 προστατεύει τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ἐπιβάλλει ἐστὶ συμβαλλόμενα μέρη τὴν υποχρέωση νὰ ἀπέχουν ἀπὸ ὁποιαδήποτε πράξιν (νομοθετικὴ ἢ μὴ), ἢ ὅποια ἐμποδίζει τοὺς ἐργαζόμενους καὶ τοὺς ἐργοδοτοὺς νὰ ὀργανωθοῦν σὲ τοπικῆς, ἐθνικῆς ἢ διεθνῆς ὀργανώσεις γιὰ τὴν προστασίαν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συμφερόντων. Ἡ διάταξιν αὐτὴν βασίζεται πάνω στὴ Σύμβασιν 87 τοῦ 1948 τοῦ ΔΟΕ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ὀργανώσεως καὶ τὴν προστασίαν τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι.

Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ διάταξιν τοῦ ἄρθρου 11 τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συμβάσεως Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων, πού στὴν πρώτη παράγραφὸ τῆς ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα εἰρηνικῶν συναθροίσεων καθὼς καὶ στὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνεταιρίζεσθαι, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ δικαιώματος ἰδρύσεως ἐργατικῶν συνδικάτων. Ἀξίζει νὰ τονισθεῖ ἐδῶ ὅτι, ἐνῶ ἡ Σύμβασιν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων δίνει τὴν ἐυχέρειαν στὸ κράτος νὰ ἀπαγορεύσει τὸ δικαίωμα αὐτὸ στὰ μέλη τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀντίθετα, διευρύνοντας τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἀκόμη καὶ στοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ, βάσει τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ Χάρτη, μπορεῖ νὰ περιορισθεῖ ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέλη τῆς ἀστυνομίας ἀλλὰ καὶ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς δὲν ἀποκλείεται καθ' ὅλοκληρίαν.

Μόνον γιὰ τὰ μέλη τῶν ἐνόπλων δυνάμεων⁵ δὲν ὑφίσταται ἡ ἐλευθερία αὐτή. Σὲ πολλὰς ὁμως χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἄρχισε τελευταίαν μὴ κίνηση γιὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιώματων αὐτῶν ἀκόμη καὶ στὶς ἐνοπλῆς δυνάμεις. Ἡδη στὴν Ὁλλανδία οἱ στρατιῶτες ἔχουν δικαίωμα νὰ ἰδρῦσουν δικὰ τους σωματεία γιὰ τὴν προαγωγὴν συνδικαλιστικῶν σκοπῶν.

Ἡ περίπτωση τῆς Κύπρου, ὅπου οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δικαιούνται νὰ ἀνήκουν μόνον σὲ ὀργανώσεις πού ἀποτελοῦνται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ δημοσίους ὑπαλλήλους, θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἐμπειρογνομῶνες ὅτι ἀντιστρατεύεται τὸ ἄρθρο 5 τοῦ Χάρτη. Στὴν Ἰρλανδία ἐπίσης ἡ ἀναγνώριση μόνον τῶν σωματείων, πού ἔχουν προηγουμένως καταθέσει ἓνα χρηματικὸ ποσὸν σὰν ἐγγύησιν ἢ πού ἔχουν πάνα ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸν μελῶν, κρίθηκε ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ Χάρτη.⁶

Τὸ ἄρθρο 6 προστατεύει τὸ δικαίωμα τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων. Ἐνῶ τὸ ἄρθρο 5 δίνει δικαιώματα στὰ ἄτομα, τὸ ἄρθρο 6 δίνει δικαιώματα στὰ συλλογικὰ σώματα.⁷ Ἡ πρώτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου ἀναφέρεται στὴν προώθησιν τῶν διαβουλεύσεων μεταξύ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων. Ἡ δεύτερη παράγραφος προβλέπει τὸν μηχανισμό τῶν ἐθελοντικῶν διαβουλεύσεων καὶ τὴν ὑπογραφήν συλλογικῶν συμβάσεων μὲ σκοπὸ τὸν διακανονισμὸν τῶν ὀρων καὶ τῶν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ διάταξιν αὐτὴ μοιάζει μὲ τὴν σύμβασιν 98 τοῦ ΔΟΕ περὶ ἐφαρμογῆς τῶν νομικῶν ἀρχῶν τῆς συνδικαλιστικῆς ὀργάνωσιν καὶ συλλογικῆς διαβουλεύσεως. Ἡ τρίτη παράγραφος ἐπιβάλλει τὴν ἀναγνώρισιν ἐνὸς μηχανισμοῦ συνδιαλλαγῆς καὶ ἐκουσίας διαιτησίας γιὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν.

Ἡ σημαντικότερη ὁμως διάταξιν τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ

1. Συμπεράσματα I, σελ. 26.

2. Συμπεράσματα II, σελ. 17-18.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 29.

4. Συμπεράσματα II, σελ. 184.

5. Συμπεράσματα I, σελ. 31, II, σελ. 22.

6. Συμπεράσματα II, σελ. 184.

7. Kahn-Freud, «Labour Relations and International Standards», *Miscellanea Ganshof Vander Meerch*, Tome I, Bruxelles 1972.

εἶναι ἡ παράγραφος 4 ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα συλλογικῶν ἐνεργειῶν συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας τῶν ἐργαζομένων στὶς περιπτώσεις ἐκείνες, ὅπου ὑπάρχει σύγκρουση συμφερόντων. Ὁ Χάρτης δὲν προβλέπει τὸ δικαίωμα ἀπεργίας στὴν περίπτωση συγκρούσεως δικαιωμάτων. Τὸ δικαίωμα ἀπεργίας ἀναγνωρίζεται καὶ προστατεύεται διεθνῶς γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ὅμως τοποθετεῖται μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐλευθερίας τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων¹ καὶ μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ στὶς περιπτώσεις ἐκείνες, ὅπου ἄλλες συλλογικὲς συμβατικές ὑποχρεώσεις τὸ ἐπιβάλλουν. Στὸ παράρτημα τοῦ Χάρτη προσδιορίζεται ἐπίσης ὅτι κάθε κράτος-μέλος δικαιούται νὰ ρυθμίζει τὴν ἄσκηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας, μὲ νόμο ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅμως ὅτι ὅποσοδήποτε ἄλλος περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ θὰ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη προστασίας τοῦ δημοσίου συμφέροντος, τῆς ἐθνικῆς ἀσφάλειας, τῆς δημόσιας ὑγείας καὶ τῶν ἠθῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων στὸ σημεῖο αὐτὸ καθορίζει πὼς κατ' ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὸ δικαίωμα ἀπεργίας τῶν ἐργαζομένων πρέπει νὰ ἀναγνωριστεῖ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ λόκ-ἄουτ στουὲς ἐργοδοτές,² παρ' ὅλο ποὺ αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται ρητὰ στὸ κείμενο τῆς παρ. 4 τοῦ ἄρθρου 6. Αὐτὸ εἶχε τονισθεῖ ἐπίσης στὶς προπαρασκευαστικὲς ἐργασίες τοῦ Χάρτη ἀπὸ τὴ διεθνή ὀργάνωση ἐργοδοτῶν κατὰ τὴν τριμερῆ διάσκεψη τοῦ 1958.

Τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς σχετικῆς νομολογίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἡ ἀπεργία δὲν καταργεῖ τὴ συμβατικὴ ἐργασία. Ἡ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας μόνον στουὲς ἐργάτες ἐκείνους, ποὺ εἶναι μέλη ἐργατικῶν συνδικάτων, ἐρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ Χάρτη. Ἡ περίπτωση λοιπὸν τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ὅπου μόνον ἐργατικά συνδικάτα μποροῦν νὰ κηρύξουν ἀπεργία, θεωρήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ ἄρθρο 6, παρ. 4.³ Ἡ παράγραφος αὐτὴ δὲν ἀφορᾷ τὴ Δυτικὴ Γερμανία καὶ ὡς πρὸς ἕνα ἄλλο σημεῖο συγκεκριμένα οἱ Γερμανοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν ἔχουν δικαίωμα ἀπεργίας. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑποστηρίζει πὼς ἡ ἐργασία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δὲν ἀποτελεῖ συνήθη μορφή ἐργατικῆς σχέσεως ἀλλὰ λειτουργημὰ τῆς πολιτείας· γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ οἱ ἀρμοδιότητες καὶ οἱ ὅροι ἐργασίας τους ρυθμίζονται ἀπὸ εἰδικὸ κανονισμὸ τῆς Βουλῆς. Ἐπομένως, ἡ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας στουὲς δημοσίου ὑπαλλήλους ἴθα σήμαινε κίνδυνον γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Τὴν ἄποψη αὐτὴ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως ὅμως δὲν δέχθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων ὑποστηρίζοντας πὼς ἡ ἀπαγό-

ρευση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας στουὲς δημοσίου ὑπαλλήλους εἶναι πράξις ἀπαράδεκτη γιὰ μιὰ δημοκρατικὴ πολιτεία, ἡ ὁποία δὲν θὰ πρέπει νὰ κάνει διακρίσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς στὴν ἀνομιμὴ δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν.⁴ Ἡ μὴ ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος ἀπεργίας στουὲς δημοσίου ὑπαλλήλους ἰσχύει καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Βάσει μιᾶς μελέτης τοῦ καθηγητῆ Kahn-Freud, ποὺ ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐμπειρογνομόνων τοῦ Χάρτη, οἱ εὐρωπαϊκὲς χῶρες διακρίνονται σὲ τρεῖς κατηγορίες ἀνάλογα μὲ τὴ νομοθεσία ποὺ ἰσχύει ἀκριβῶς σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμα ἀπεργίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Πρῶτον, σ' αὐτὲς ποὺ κατ' ἀρχὴν ἀρνοῦνται τὸ δικαίωμα ἀπεργίας στουὲς δημοσίου ὑπαλλήλους καὶ μερικὲς φορὲς τροποποιοῦν ἢ ἀπαγορεύουν τὸ δικαίωμα καὶ σὲ ἄλλους ὑπαλλήλους τοῦ δημοσίου, ὅπως ἡ Γερμανία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Δανία, ἡ Τουρκία. Δεύτερον, στὶς χῶρες ὅπως ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Σουηδία, ἡ Νορβηγία, ποὺ ἀναγνωρίζουν τὸ δικαίωμα ἀλλὰ μὲ ὀρισμένους περιορισμοὺς εἰδικότερα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐθνικὸ συμφέρον καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς συνεχίσεως τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, καὶ τέλος στὶς χῶρες ποὺ ἀναγνωρίζουν ἀπόλυτα τὸ δικαίωμα αὐτὸ μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις γιὰ τὰ μέλη τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ὅπως εἶναι ἡ Μεγάλῃ Βρεταννία, ἡ Κύπρος καὶ ἡ Μάλτα.⁵

Τὸ ἄρθρο 7 ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τίς κυριότερες διατάξεις τοῦ Χάρτη καὶ ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα προστασίας τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νεαρῶν προσώπων. Ἡ παράγραφος 1 προβλέπει ὅτι ἡ κατώτερη ἡλικία εἰσόδου στὴν ἐπαγγελματικὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἡλικία τῶν 15 χρόνων μὲ ὀρισμένους μόνον ἐξαιρέσεις γιὰ ἐλαφρὰ ἐργασία, ἡ ὁποία ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν μπορεῖ νὰ προκαλέσει βλάβη στὴν ὑγεία, τὸ ἦθος καὶ τὴ μὀρφωση τοῦ παιδιοῦ. Στὴ νομολογία τοῦ Χάρτη, σὺν ἐλαφρὰ ἐργασία ἔχει χαρακτηριστεῖ ἡ ἀγροτικὴ καὶ ἡ οἰκιακὴ ἐργασία.⁶ Σχετικὰ μὲ τίς περιπτώσεις ἐκείνες κατὰ τίς ὁποῖες νεαρὰ πρόσωπα ἐργάζονται μὲ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας τους σὲ οἰκογενειακὲς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιχειρήσεις, ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὑποστήριξε πὼς ἡ σχέση ποὺ διέπτε τὰ μέλη αὐτὰ τῆς οἰκογενείας δὲν εἶναι σχέση ἐργατικὴ ἀλλὰ οἰκογενειακὴ.⁷ Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομόνων ἀντίθετα δὲν δέχθηκε τὴν ἄποψη αὐτὴ καὶ δήλωσε πὼς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀποκλείεται ἡ κρατικὴ ἐπόπτευση τῶν συνθηκῶν ἐργασίας ποὺ ἐπικρατοῦν στὰ οἰκογενειακὰ ἐπαγγέλματα, καὶ ἔτσι ἡ προστασία ποὺ προσφέρεται στὰ παιδιά εἶναι ἀνεπαρκής.

Ἡ παράγραφος 3 ἀναφέρεται στὴν ὑποχρεωτικὴ

4. Συμπεράσματα IV, σελ. 55-57.

5. Kahn-Freud, *The Right to Strike*, Strasbourg 1974, Council of Europe, Social Affairs Division, p. 8.

6. Συμπεράσματα I, σελ. 42.

7. GC/Ch. Soc. (74) 14, σελ. 6-7.

1. Lyon-Caen, *Droit Social Européen*, Dalloz 1972, p. 88.

2. Doc. CH (60) 56, Συμπεράσματα I, σελ. 38.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 38, II σελ. 29, III σελ. 36.

παιδεία. Οἱ Ἐμπειρογνώμονες ὑποστήριξαν πὸς ἡ διάταξη αὐτὴ ὑποχρεώνει τὶς κυβερνήσεις νὰ πάρουν συγκεκριμένα μέτρα καὶ νὰ προσδιορίσουν τὸ ἄνω-τατο ὄριο ὥρῶν ἔργασίας γιὰ νεαρὰ πρόσωπα, πρὶν καὶ μετὰ τὶς ὥρες τοῦ σχολείου.¹ Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνώμων ἔκρινε πὸς ἡ Αὐστρία, ὅπου τὰ παιδιὰ μποροῦν νὰ ἐργαστοῦν ἀκόμη 3 ὥρες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σχολικὴ ἔργασία, παραβιάζει τὸν Χάρτη.²

Τὸ ἄρθρο 8 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα προστασίας τῶν ἐργαζόμενων γυναικῶν. Ἡ παράγραφος 1 τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ προβλέπει τὴν παροχὴ ἀδείας τουλάχιστον 12 ἐβδομάδων μετ' ἀποδοχῶν ἢ μετὰ ἄλλα εὐεργετήματα στὶς ἐργαζόμενες γυναῖκες ποὺ περιμένουν παιδί. Αὐτὸ σημαίνει πὸς κατὰ τὴ διάρκειά τῆς κησέως μιὰ ἐργαζόμενη γυναῖκα ἔχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ μισθοῦ τῆς. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅλες οἱ ἐπιτροπὲς τοῦ Χάρτη εἶναι σύμφωνες.³ Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνώμων ἔκρινε πὸς ἡ Ἰταλία δὲν ἐκπληροῦναι τοὺς ὄρους τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ τοῦ Χάρτη, ἐπειδὴ τὸ ὕψος τῶν ἀποδοχῶν κησέως γιὰ ὀρισμένες κατηγορίες ἐργαζόμενων γυναικῶν ἦταν πολὺ χαμηλὸ. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ Σουηδία, ὅπου μερικὲς κατηγορίες ἐργαζόμενων γυναικῶν δὲν ἀπολαμβάνουν τὸ δικαίωμα ἀδείας 12 ἐβδομάδων.⁴

Τὸ ἄρθρο 12 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως. Ἡ πρώτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ὑποχρεώνει κάθε κράτος-μέλος νὰ δημιουργήσει ἓνα σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως στὸ ἴδιο τουλάχιστον ἐπίπεδο μετὰ αὐτὸ ποὺ προβλέπει ἡ Διεθνὴς Ἐργατικὴ Σύμβαση, ἀρ. 102.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κύπρο, οἱ Ἐμπειρογνώμονες θεωροῦν ὅτι ὑπάρχει μὲν σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, τὰ ἐπιδόματα ὅμως ποὺ παρέχονται ἀπ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὰ καὶ δὲν καλύπτουν ὀρισμένες κατηγορίες ἐργαζομένων.

Ἡ παράγραφος 3 τοῦ ἄρθρου 12 καλεῖ τὰ συμβαλλόμενα μέρη νὰ καταβάλλουν συνεχεῖς προσπάθειες γιὰ τὴν προοδευτικὴ βελτίωση τοῦ συστήματος κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως. Ἡ διάταξη αὐτὴ ἔχει δυναμικὸ χαρακτήρα, γιατί ὑποχρεώνει τὶς κυβερνήσεις νὰ ξεπεράσουν τὸ ἐπίπεδο ποὺ προβλέπει ἡ Σύμβασις 102 τοῦ ΔΟΕ καὶ νὰ φτάσουν ἐκεῖνο τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κώδικα Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεως.⁵

Τὸ ἄρθρο 13 προστατεύει τὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ ἱατρικῆς περιθάλψεως. Μετὰ αὐτὸ τὸ ἄρθρο ἐγκαταλείπεται ἡ ἀπρηχαιομένη ἰδέα τῆς παροχῆς περιθάλψεως ὑπὸ μορφὴν ἑλεμψόσυνης καὶ ἀναγνωρίζεται μετὰ αὐτὸ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἱατρικὴ περιθάλψη σὺν ἔννομο καὶ ἀπατητὸ δικαίωμα κάθε

ἀτόμου ποὺ βρίσκεται σὲ κατάστασι ἀνάγκης. Τὰ κράτη δὲν ἔχουν ἀπλῶς τὴν ὑποχρέωσι νὰ παρέχουν περιθάλψη, ἀλλὰ ὀφείλουν καὶ νὰ προστατεύουν νομικῶς τὸ δικαίωμα αὐτὸ.⁶ Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὅμως ἐξέφρασε ἀρκετὲς ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν εὐρύτερη ἐρμηνεία τοῦ ἄρθρου 13.⁷ Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχει δυναμικὸ χαρακτήρα, γιατί ὑποχρεώνει τὰ κράτη-μέλη νὰ διατηροῦν ἓνα ἀποτελεσματικὸ σύστημα κοινωνικῆς περιθάλψεως ποὺ θὰ μπορούσε σταδιακὰ νὰ συγχωνευθεῖ μέσα στὸ σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως.

Ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 13 ὀρίζει πὸς πρόσωπα ποὺ ἀπολαμβάνουν αὐτοῦ τοῦ εὐεργετήματος δὲν πρέπει νὰ στεροῦνται τῶν πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν τους δικαιωμάτων. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐμπειρογνώμων ὑποστήριξε πὸς τὰ κράτη ποὺ ἔχουν δεχθεῖ τοὺς ὄρους τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἔχουν τὴν ὑποχρέωσι νὰ ἐξαλείψουν ἀπὸ τὴ νομοθεσίαν τους τὶς διατάξεις ἐκεῖνες, ποὺ κάνουν διάκρισι σὲ βάρος τῶν ἀτόμων ποὺ ἀπολαμβάνουν περιθάλψεως.⁸

Τὸ ἄρθρο 17 ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς προστασίας τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνώμων ὑποστήριξε πὸς ἡ διάταξι αὐτὴ συνεπάγεται τὴν ἀναγνώρισι κληρονομικοῦ δικαιώματος στὰ ἐξώγαμα παιδιὰ. Ἡ περίπτωσι κατὰ τὴν ὅποια τὸ ἐξώγαμο δὲν ἔχει κληρονομικὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴ μητέρα του, ἐὰν ἡ μητέρα του θεθῆναι «ἀδιάθετη»—χωρὶς διαθήκη—καὶ ἔχει γνήσια παιδιὰ, θεωρήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ ἀσυμβίβαστη μετὰ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη.⁹

Τὸ ἄρθρο 18 ἐγγυάται τὸ δικαίωμα ἔργασίας στους ὑπὸχρεοῦς τῶν ἄλλων κρατῶν-μελῶν. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ὅμως δὲν ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς εἰσόδου τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ ἓνα κράτος-μέλος σ' ἓνα ἄλλο. Ἡ διάταξι αὐτὴ ἔχει δυναμικὸ χαρακτήρα καὶ ὑποχρεώνει τὰ κράτη νὰ ἐφαρμόζουν με φιλελεύθερο πνεῦμα τὰ μέτρα ὑπὲρ τῶν ξένων ἐργαζομένων.¹⁰ Οἱ Ἐπιτροπὲς ἐνοπιείας τοῦ Χάρτη τόνισαν πὸς ἡ ἀπαγόρευσι ἐνὸς ξένου ἐργαζομένου νὰ ἀλλάξει ἀντικείμενο ἀπασχολήσεως ἢ ἡ συστηματικὴ ἄρνησι ἀδείας ἔργασίας σὲ ξένους ἐργάτες, ποὺ ἤδη βρίσκονται στὴ χώρα χωρὶς νὰ ἔχουν ἐξασφαλίσει τέτοια ἀδεία πρὶν εἰσελθεῖν, δὲν συμβιβάζεται μετὰ τὸν Χάρτη.¹¹ Ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ὑποστήριξε ἐν τούτοις πὸς πολλὲς φορὲς σκοπὸς τῶν περιορισμῶν αὐτῶν εἶναι ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἴδιου τοῦ ἐργάτη, ἰδιαίτερα σὲ ἐποχὲς οἰκονομικῆς κρίσεως καὶ ἀνεργίας.¹²

Τὸ ἄρθρο 19 ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα προστασίας

6. Συμπεράσματα I, σελ. 64.

7. GC/Ch. Soc. (74), 14, p. 7.

8. Συμπεράσματα I, σελ. 64.

9. Συμπεράσματα IV, σελ. 105.

10. Συμπεράσματα I, σελ. 59.

11. Συμπεράσματα II, σελ. 60, III σελ. 83-84.

12. CG/Ch. Soc. (74), σελ. 8-9.

1. Συμπεράσματα III, σελ. 41.

2. Συμπεράσματα IV, σελ. 61.

3. Συμπεράσματα I, σελ. 43, II σελ. 31.

4. Συμπεράσματα I, σελ. 50.

5. Συμπεράσματα IV, σελ. 84.

καὶ βοήθειας τῶν ξένων ἐργαζομένων καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους. Οἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ἐφαρμόζονται ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ ἀλλοδαποὺς ἐλευθέρους ἐπαγγελματίες. Θέματα ὅμως, ὅπως ἡ συνένωση οἰκογενειῶν καὶ ἡ ἀποστολὴ χρημάτων στὴν πατρίδα, δὲν καθορίζονται μὲ σαφήνεια ἀπὸ τὸν Χάρτη. Οἱ Ἐμπειρογνώμονες ὅμως ὑποστήριξαν σὲ μιά τους ἐκθεση πὼς ἡ ἀπαγόρευση τῆς οἰκογενειακῆς συνενώσεως δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὶς διατάξεις τοῦ Χάρτη.¹

σύγκριση τοῦ Χάρτη μὲ ἄλλες διεθνῆς συμβάσεις κοινωνικοῦ περιεχομένου

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀποτελεῖ τὴν πρώτη διεθνή συνθήκη προστασίας τῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου. Στὸν ἴδιο χῶρο ὁ Χάρτης μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὶς ἐξῆς ἄλλες διεθνῆς συνθήκες: Πρῶτα μὲ τὶς πολυάριθμες συμβάσεις τοῦ Διεθνοῦς Ὄργανισμοῦ Ἐργασίας, ἐπειτα μὲ τὸ Σύμφωνο τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν προστασία τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου, τοῦ 1966, καὶ τέλος μὲ τὴν κοινωνικὴ νομοθεσία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος.

Οἱ συμβάσεις τοῦ Διεθνοῦς Ὄργανισμοῦ Ἐργασίας ἔδωσαν οὐσιαστικὰ τὸ πρότυπο πάνω στὸ ὁποῖο στηρίχτηκαν οἱ συντάκτες τοῦ Χάρτη γιὰ νὰ προσδιορίσουν τὸ μέτρο προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου. Ὁ Χάρτης εἶναι ὀπισθὴ ἴσως ἓνα κείμενο πολὺ πιο συνοπτικὸ ἀπὸ τὶς διάφορες συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ. Σὲ πολλὰ θέματα ἐν τούτοις οἱ στόχοι του εἶναι ἐνρύτεροι ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ ΔΟΕ. Ἐν συγκρίνουμε π.χ. τὸ ἄρθρο 2, παράγραφος 3 τοῦ Χάρτη, πού προστατεῖ τὸ δικαίωμα διακοπῶν, μὲ τὴ σύμβαση ἀρ. 132 τοῦ ΔΟΕ, θὰ διαπιστώσουμε πὼς ὁ Χάρτης εἶναι πιο σαφής, γιατί προσδιορίζει συγκεκριμένη χρονικὴ περίοδο διακοπῶν 2 ἑβδομάδων σὰν κατώτατο ὄριο, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ σύμβαση 132 περιορίζεται στὴν ἀπλὴ μνημόνευση τῶν δικαιώματος διακοπῶν. Καὶ τὰ δύο ὄργανα ὅμως, συγκρινόμενα μὲ τὴν πρόσφατη νομοθεσία τῆς ΕΟΚ,² ὑστεροῦν, γιατί οἱ Κοινότητες ὄρισαν σὰν κατώτατο ὄριο διακοπῶν γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους τὶς τρεῖς ἑβδομάδες. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ μὲ τὸ ἄρθρο 7, παράγραφος 7 τοῦ Χάρτη, πού προστατεῖ τὸ δικαίωμα διακοπῶν σὲ νεαροὺς ἐργαζόμενους κάτω τῶν 18, ὀρίζοντας σὰν κατώτατο ὄριο τὶς τρεῖς ἑβδομάδες, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ἀντίστοιχη σύμβαση τοῦ ΔΟΕ δὲν ὀρίζει κατώτατο ὄριο. Σὲ πολλὰ ἄλλα σημεῖα ὁ Χάρτης ὑπερτερεῖ ἔναντι τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ. Γενικὰ μπορεῖ νὰ λεχθεῖ πὼς τὰ δικαιώματα πού περιλαμβάνει ὁ Χάρτης καλύπτουν περισσότερους κλάδους

ἀπασχολήσεως καὶ κατὰ συνέπειαν μεγαλύτερο ἀριθμὸ προσώπων ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἀντίστοιχες συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ ἄρθρου 2, παράγραφος 5 τοῦ Χάρτη (δικαίωμα ἐβδομαδιαίας ἀργίας) πού καλύπτει ὅλους τοὺς κλάδους ἀπασχολήσεως, ἐνῶ οἱ συμβάσεις ἀρ. 14 καὶ ἀρ. 106 τοῦ ΔΟΕ προστατεύουν τὸ δικαίωμα αὐτὸ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, παραλείποντας τὴ γεωργία. Τὸ ἴδιο ἰσχύει ἐπίσης καὶ μὲ τὶς συμβάσεις ἀρ. 81 καὶ ἀρ. 129 πού δὲν προβλέπουν ἐργατικὴ ἐπιθεώρηση στοὺς κλάδους τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν ὀρυχείων, ἀντίθετα πρὸς τὸ ἄρθρο 3, παράγραφος 2 τοῦ Χάρτη, πού καλύπτει ὅλους τοὺς ἐπαγγελματικούς κλάδους. Οἱ συμβάσεις ἀρ. 6, 90 καὶ 79 τοῦ ΔΟΕ, ἐπίσης, πού ἀφοροῦν τὴ νυχτερινὴ ἔργασία τῶν νέων, παραλείπουν τὸν κλάδο τῆς γεωργίας, ἀντίθετα πρὸς τὸ ἄρθρο 7, παράγραφος 8 τοῦ Χάρτη. Στὸ θέμα τῶν ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν ἐπίσης ἡ προστασία πού παρέχει ὁ Χάρτης εἶναι πιο πλατειὰ ἀπὸ ὅ,τι στὴν ἀντίστοιχη σύμβαση ἀρ. 97 τοῦ ΔΟΕ πού δὲν καλύπτει τοὺς ἐλευθέρους ἐπαγγελματίες, ὅπως τὸ ἄρθρο 19, παράγραφος 1 τοῦ Χάρτη.³

Υπάρχουν ὅμως τομεῖς, ὅπου ἡ προστασία πού προσφέρει οἱ συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ εἶναι πληρέστερη ἀπὸ τὴν προστασία πού προσφέρει ὁ Χάρτης. Παράλληλα ὁ ἀριθμὸς τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι μεγάλος⁴ καὶ καλύπτει πολὺ περισσότερα θέματα ἀπὸ ὅ,τι τὰ 19 ἄρθρα τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, καὶ σὲ μερικές περιπτώσεις ὅπου τὰ δικαιώματα εἶναι ἴδια, ἡ προστασία τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι περισσότερο πλήρης. Μερικὰ παραδείγματα εἶναι τὰ ἐξῆς: Ἡ σύμβαση ἀρ. 1, πού ἀναφέρεται στὶς ὥρες ἔργασίας ἐπὶ βιομηχανία, ὀρίζει σὲ 48 ὥρες τὴν ἐργάσιμη ἑβδομάδα, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ ἄρθρο 4, παράγραφος 2 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη ἀναφέρεται ἀπλῶς σὲ «λογικὲς» ὥρες ἔργασίας. Οἱ συμβάσεις 4, 89, καὶ 45 ἀγοροῦσιν γενικὰ τὴ νυχτερινὴ ἔργασία στὶς γυναῖκες, ἐνῶ τὸ ἄρθρο 8, παράγραφος 4 τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη τὴν ἀπαγορεύει μόνον γιὰ τὸν κλάδο τῆς βιομηχανίας.

Ἡ βασικὴ ὅμως διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Χάρτη καὶ τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι ὅτι ὁ μὲν Χάρτης ἔχει δεσμευτικὸ χαρακτῆρα γιὰ τὰ κράτη-μέλη του, ἐνῶ ὁ ΔΟΕ δὲν ἔχει δεσμευτικὸ χαρακτῆρα. Παράλληλα ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Χάρτη εἶναι πιο ἀποτελεσματικὴ ἀπὸ ὅ,τι οἱ συμβάσεις τοῦ ΔΟΕ, δεδομένου ὅτι ὁ Χάρτης ἀπευθύνεται σὲ κράτη τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κοινωνικῆς ἀναπτύξεως.

Μιά ἄλλη οὐσιώδης διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ διαδικασία ἐποπτείας τῆς ἐφαρμογῆς τῶν συμβάσεων τοῦ ΔΟΕ εἶναι τριμερῆς, καὶ στὸ Διοικητικὸ Σώμα τοῦ

1. Συμπεράσματα II, σελ. 69.

2. Βλ. ἀνωτέρω σημ. 8 τῆς σελ. 211.

3. N. Valticos, «The European Social Charter and International Labour Standards», *International Labour Review*, Vol. LXXXIV, Nos 5-6.

4. 140 τῶν Ἰανουαρίου τοῦ 1975.

Ἐργασίαι ἐκπροσωποῦνται, ἐκτός ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις, τὰ ἐργατικά συνδικάτα καὶ οἱ ἐργοδότες.

Μέσα στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὰ νομοθετήματα πού ἀφοροῦν τὰ κοινωνικά δικαιώματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἡδῆ, στὴν εἰσαγωγή τῆς μελέτης αὐτῆς ἀναφέρθηκαν ὀρισμένα στοιχεῖα γιὰ τὶς δραστηριότητες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς στὸν κοινωνικὸ τομέα. Ἐδῶ θὰ ὑπογραμμισθεῖ μόνον ὁ συμπληρωματικὸς ρόλος πού μπορεῖ νὰ διαδραματίσει ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης στὴ νομοθεσία τῆς ΕΟΚ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο.

Χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τῶν θεσμῶν τῆς ΕΟΚ εἶναι ὁ ὑπερκρατικὸς τοῦ χαρακτήρα, πού ἐπιτρέπει τὴ νομοθεσία κανόνων πού εἶναι ἄμεσα ἐκτελεστέοι ἀπὸ τὰ κράτη-μέλη τῆς Κοινότητος. Ὁ γεωγραφικὸς χῶρος ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῆς ΕΟΚ εἶναι πῶς περιορισμένος ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, γιὰτὶ μέλη τῆς Κοινότητος εἶναι πρὸς τὸ παρὸν 9 μόνον εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀπευθύνεται σὲ ὅλα τὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης πού εἶναι ἀρκεστικὰ. Ἐτσι, οἱ ἀρχές τοῦ Χάρτη καλύπτουν ἀριθμητικὰ πολὺ μεγαλύτερο ἀριθμὸ προσώπων ἀπὸ ὅ,τι οἱ διατάξεις τῆς ΕΟΚ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἐν τούτοις, πὼς ἡ νομοθεσία τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς εἶναι σὲ πολλὰ σημεία πολὺ πῶς τελειοποιημένη καὶ ἀνεπτυγμένη ἀπὸ τὴ νομοθεσία τοῦ Χάρτη, ἰδίαιτερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν προστασία κοινωνικῶν δικαιωμάτων πού συνδέονται ἄμεσα μὲ γενικότερα οἰκονομικά προβλήματα, ὅπως π.χ. θέματα μισθῶν, συμμετοχῆς τῶν ἐργαζομένων στὴ διαχείριση τῶν ἐπιχειρήσεων, κτλ. Ἐν τούτοις, σὲ ὀρισμένα θέματα ὅπως ἡ προστασία τῶν νέων, τῶν γυναικῶν, ἡ ἱατρικὴ περίθαλψη, ἡ ἀσφάλεια τῶν μητέρων κτλ., ὁ Χάρτης ὑπερτερεῖ τῶν νομοθετημάτων τῆς ΕΟΚ. Μπορεῖ λοιπὸν νὰ ὑποστηριχθεῖ πὼς ὑπάρχει μὴ μορφῆ ἀλληλοσυμπληρώσεως μεταξὺ τῶν διατάξεων τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη καὶ τῆς νομοθεσίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων.

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ ἐπίσης μὲ τὸ Σύνθετον τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν τοῦ 1966 γιὰ οἰκονομικά, κοινωνικά καὶ πολιτικὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου. Συγκρίνοντας τὰ δύο κείμενα διαπιστώνουμε ὅτι τὸ Σύνθετον ἐμφανίζεται σὲ πολλές περιπτώσεις περισσότερο σαφές ἀπὸ τὸν Χάρτη. Παρέχει ἐπίσης προστασία σὲ περισσότερα δικαιώματα, ὅπως π.χ. τὸ δικαίωμα τῆς μορφώσεως, τοῦ ἄρθρου 13, ἢ τὸ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, πού ἀναφέρεται στὸ πρῶτο ἄρθρο. Σὲ ἄλλα δικαιώματα ἐπίσης ἡ προστασία πού προσφέρεται εἶναι πῶς ὀλοκληρωμένη, ὅπως π.χ. ἡ προστασία τῶν μητέρων. Τὸ Σύνθετον παρέχει τὸ δικαίωμα προστασίας πρὶν καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ¹ σὲ ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ

ὄχι μόνον στὶς ἐργαζόμενες. Τὸ Σύνθετον εἶναι ἐπίσης πῶς σαφές ἀπὸ τὸν Χάρτη στὸ θέμα τῶν μὴ διακρίσεων σὲ βάρος τῶν ἐξογαμῶν παιδιῶν.² Σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τὸ Σύνθετον ἐγγυᾶται τὸ δικαίωμα αὐτὸ καὶ στὶς ἐνοπλές δυνάμεις καὶ στὴν ἀστυνομία.³ Δὲν κάνει ἐπίσης καμιά διάκριση μεταξὺ ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν.

Σὲ ἄλλα θέματα ὁμοῦς ὁ Χάρτης ὑπερτερεῖ. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ δικαίωμα ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως, προστασίας τῆς υγείας, κτλ.

Τὸ βρασιλικὸ μειονέκτημα τοῦ Σύνθετου ὁμοῦς εἶναι θεσμικὸ, ἐπεὶ δὴ ἀκριβῶς προβλέπει ἕνα σύστημα προοδευτικῆς πραγματοποιήσεως τῶν δικαιωμάτων πού περιλαμβάνει, ἀφήνοντας ἔτσι μεγάλη ἐλαστικότητα στὴν ἐφαρμογὴ του. Τὸ ἄρθρο 2, παρ. 1 τοῦ Σύνθετου ὀρίζει ὅτι τὰ κράτη-μέλη πρέπει νὰ πάρουν μέτρα γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν «προοδευτικὰ» τὰ δικαιώματα πού τοὺς ἀναγνωρίζονται. Τὸ σύστημα ἐποπτείας, ἐξάλλοι, εἶναι πολὺπλοκο καὶ δὲν προϋποθέτει τὴν εὐχέρεια ὑποβολῆς συστάσεων στὶς κυβερνήσεις, ἀλλὰ μόνον εἰσηγήσεων γενικῆς φύσεως. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐξασθενοῦν τὴν ἰσχύ τοῦ Σύνθετου. Τὸ γεγονός πάλι ὅτι τὸ Σύνθετον εἶναι μὴ διεθνῆς σύμβαση, πού ἀπευθύνεται στὸ πολυπληθές καὶ ἀνομοιογενές σύνολο τῶν κρατῶν-μελῶν τοῦ ΟΗΕ,⁴ δημιουργεῖ λιγότερες πιθανότητες ἐφαρμογῆς του ἀπὸ ὅ,τι ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης, πού εἶναι μὴ περιφερειακὴ συμφωνία καὶ ἀπευθύνεται σὲ κράτη πού τὸ πολιτικο-κοινωνικὸ τους σύνολο εἶναι ὁμοιογενές.

ἀποτελέσματα καὶ συμπεράσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα μὴ ἀξιόλογη προσφορά στὸ χῶρο τῆς προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου, καὶ σὲ πολλὰ θέματα προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὶς συμβάσεις τοῦ Διεθνoῦς Ὁργανισμοῦ Ἐργασίας καὶ τὶς ἄλλες παρόμοιες τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος. Ἐν τούτοις, ὁ ρόλος τοῦ Χάρτη, παρ' ὅλο πού προϋποθέτει ἐπίπονη διαδικασία ἐλέγχου τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, παραμένει στὴν οὐσία του μὴ διακηρυχτὴ κοινωνικο-πολιτικὸν στόχων, πού καλοῦνται τὰ κράτη-μέλη του νὰ ἐφαρμόσουν μακροπρόθεσμα. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού καθιστᾷ τὴν προσφορά τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη σημαντικὴ μέσα στὰ πλαίσια τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση. Οἱ ἀρχές τοῦ Χάρτη μὲ τὴν ἐννοια αὐτὴ μορῶν ἀναμφισβήτητα νὰ βοηθήσουν σὲ συντονισμὸ τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς

2. Ἄρθρον 10/3 τοῦ Σύνθετου.

3. Ἄρθρον 8/2 τοῦ Σύνθετου.

4. CE/Soc. (73) II.

1. Ἄρθρον 10/2 τοῦ Σύνθετου.

τών ευρωπαϊκών κρατών. Ἡ ύπαρξη μᾶς κοινῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς νομοθεσίας ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαία ὑπόδομή γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς πολιτικῆς ἐνοποιήσεως τῆς Εὐρώπης, μᾶς Εὐρώπης ποὺ πρέπει νὰ θεμελιωθεῖ πάνω στὰ ἰδανικά τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας.

Ὅπως τονίστηκε καὶ στὰ προηγούμενα κεφάλαια, ὁ Χάρτης παρουσιάζει πολλὰ ἀτέλειες, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐφαρμογὴ του. Οἱ ἀτέλειες αὐτὲς ὅμως μποροῦν νὰ διορθωθοῦν. Οἱ κυριότερες βελτιώσεις ποὺ θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ἐπιτευχθῶν εἶναι: (α) Ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν δὲ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοῦσε τὶς ἰδιαίτερες ἐξουσίες ποὺ τῆς παρέχει τὸ καίμενο τοῦ Χάρτη καὶ νὰ ἀπευθύνει συστάσεις πρὸς τὰ κράτη-μέλη, ὅταν ὑπάρχουν συγκεκριμένες παραβιάσεις. Ἡ χρήση τῶν ἐξουσιῶν αὐτῶν ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν θὰ ἀποτελοῦσε ἓνα σημαντικό μέσο ἐξαναγκασμοῦ τῶν κυβερνήσεων νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὶς ἀρχές τοῦ Χάρτη. β) Εἶναι ἀπαιτήθη ἡ μεγαλύτερη δημοσιότητα τῶν ἐργασιῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν ἐποπτείας καὶ ἐλέγχου τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ Χάρτη. Οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπιτροπῶν αὐτῶν καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ κυβερνητικὲς ἐκθέσεις πρέπει νὰ δίνονται στὴ δημοσιότητα ἀμέσως, καὶ νὰ καταβάλλεται προσάθεια προβολῆς καὶ συζητήσεως τῶν διαφορῶν προβλημάτων. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἐνημερώνεται πληρέστερα ἡ κοινὴ γνώμη ποὺ μὲ τὴ σειρά τῆς δὲ ἀσκεῖ πιέσεις στὶς κυβερνήσεις γιὰ περαιτέρω βελτίωση τῆς κοινωνικῆς ἐκθέσεως. γ) Πρέπει νὰ ἐνισχυθεῖ ὁ ρόλος τῶν κοινωνικῶν ἑταίρων μέσα στοῦ σύστημα ἐποπτείας τοῦ Χάρτη. Ἡ συμμετοχὴ τους στὴν κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ πρέπει νὰ γίνεῖ πραγματικὰ οὐσιαστικὴ καὶ νὰ δοθεῖ σ' αὐτούς τὸ δικαίωμα ψήφου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζων τὶς απόψεις τους, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ καταχωρίζονται στὶς ἐκθέσεις τῆς ἐπιτροπῆς.

Γιὰ νὰ θεωρηθοῦν καὶ νὰ ἐκτιμηθοῦν οἱ ἀτέλειες τοῦ Χάρτη, πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψη ὄχι μόνο ἡ ἐποχὴ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς συντάξεως τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη—ἀφοῦ ὁ διακυβερνητικὸς χαρακτήρας τοῦ ὄργανισμοῦ ἔδετε δογματικὸς ἀυτοπεριορισμοὺς στὴ λειτουργία του—ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀνικανότητα τῶν σημερινῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν νὰ ἀναπτύξουν ἓνα μηχανισμό γιὰ τὴν ἀναγκαστικὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀποφάσεών τους.

Ἡ διεθνὴς ὑποχρέωση ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη ἐξασφαλίζεται τελικὰ μόνον μὲ ἠθικὲς πιέσεις πάνω στὰ συμβαλλόμενα μέρη, τόσο μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ὅσο καὶ ἔξω ἀπ' αὐτά. Ἡ πείρα ὅμως καὶ ἡ πρακτικὴ ἀποδεικνύουν πῶς οἱ κυβερνήσεις καὶ μὴ τῆς περιορισμένη ἀκόμη δημοσιότητα ποὺ δίδεται τῷ Χάρτη καὶ τῇ μειωμένῃ συμμετοχῇ τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων στὴν ἐπιβλεψὴ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χάρτη, εἶναι εὐαίσθητες στὴν κριτικὴ τοῦ τομέα αὐτοῦ καὶ λαμ-

βάνουν σοβαρὰ ὑπ' ὄψη τὶς σχετικὲς γνώμες καὶ εἰσηγήσεις ποὺ διατυπώνονται. Μερικὲς κυβερνήσεις, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν διεργασιῶν αὐτῶν, ἔχουν ἤδη τροποποιήσει τὶς νομοθεσίες τους ἐνῶ ἄλλες βρίσκονται στὸ στάδιο ἀναθεωρήσεώς τους. Ἀναφέρονται ἐνδεικτικὰ οἱ ἑξῆς περιπτώσεις: Ἡ Σουηδία τροποποίησε τὴ νομοθεσία της, γιὰ νὰ ἀναποκριθεῖ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἀρθροῦ 7 σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμα ἐκπαίδευσσης τῶν νεαρῶν ἐργαζομένων. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ κύκλου ἐποπτείας, οἱ Ἐμπειρογνώμονες ἀπεφάνθησαν πῶς ὁ σουηδικὸς νόμος γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐργατῶν δὲν προσέβλεπε τίποτα γιὰ τὴν ἀπασχόληση τῶν παιδιῶν ποὺ ἀνήκαν στὴν ἡλικία τῆς ὑποχρεωτικῆς παιδείας στὶς ἀγροτικὲς ἐργασίες.

Ἡ Ἰταλία, γιὰ νὰ ἐφαρμοθεῖ τὸ ἀρθρο 8, παρ. 1 τοῦ Χάρτη, ψήφισε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1971 τὸ νόμο 1204, ποὺ ἐγγυᾶται στὶς ἐργαζόμενες γυναῖκες ἐπίδομα μητρότητας ἴσο μὲ τὰ 80% τοῦ μισθοῦ τους. Ἡ παλαιότερη ρύθμιση, ποὺ ὄριζε γιὰ μερικὲς γυναῖκες τὸ ποσὸ τῶν 4.000 λιρετῶν τὸ μῆνα, εἶχε κριθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐμπειρογνομένων ἀνεπαρκῆς.

Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία εἰσήγαγε τὸν τροποποιητικὸ νόμο γιὰ τὴν οἰκονόμεια τοῦ 1969, μεταβάλλοντας τὸ καθεστῶς τῶν ἐξαγμιῶν παιδιῶν καὶ προστατεύοντας τὰ κληρονομικὰ τους δικαιώματα. Ἐτσι, ἡ νομοθεσία τῆς Ἀγγλίας ἀναποκρίνεται σήμερα στὶς προϋποθέσεις τοῦ ἀρθροῦ 17 τοῦ Χάρτη.

Ἡ Κύπρος μὲ τὸν νέο νόμο Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (νόμος 106/72) ἀναθεώρησε τὸ ὕψος τῶν ἐπιδομάτων ποὺ διατίθενται μῆσο τῶν προγραμματιῶν κοινωνικῆς ἀσφάλειας ἀνάλογα μὲ τοὺς δρους τοῦ ἀρθροῦ 12 τοῦ Χάρτη, καὶ ἀναποκρίνεται τώρα στὴν πρώτη παράγραφο τοῦ ἀρθροῦ αὐτοῦ.

Ἡ Ὅμοσπονδιακὴ Δημοκρατία τῆς Γερμανίας τροποποίησε τὸν νόμο γιὰ τὴν προστασία τῶν νεαρῶν ἐργαζομένων γιὰ νὰ ἀναποκριθεῖ στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀρθροῦ 7, παρ. 3 καὶ 9 τοῦ Χάρτη.

Ἡ πιδὸ χαρακτηριστικὴ ὅμως περίπτωση εἶναι ἡ ἀπόφαση τῶν γερμανικῶν ἀρχῶν νὰ ἐπιτρέψουν στοὺς μετανάστες ἐργάτες, ποὺ ἐργάζονται στὴ Γερμανία, ἐφ' ὅσον εἶναι ὑπὴρκτοι μᾶς ἀπὸ τὶς χῶρες-μέλη τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, νὰ φέρων ἀμέσως μαζί τους καὶ τὶς οἰκονομειῆς τους. Μέχρι τώρα ἀπαιτεῖτο παρέλευση 3 ἐτῶν.

Σημαντικὲς τροποποιήσεις ἔγιναν ἐπίσης ἀπὸ διάφορα κράτη στὶς νομοθετικὲς τους διατάξεις ποὺ ἀφοροῦν τὸ ἀρθρο 1 παρ. 2, μὲ τὸ ὁποῖο ἀπαγορεύεται ἡ καταναγκαστικὴ ἐργασία. Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία καὶ ἡ Δανία εἰσήγαγαν δύο νέους νόμους ἐμπορικῆς ναυτιλίας¹ ποὺ ἀναποκρίνονται τώρα στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ Χάρτη. Παράλληλα ἡ Κύπρος, ἡ Νορ-

1. Merchant Shipping Act 1970 (Μ. Βρετανία), Merchant Shipping Act 1973 (Δανία).

βηγία καὶ ἡ Σουηδία βρίσκονται στὸ στάδιο ἀναθεώρησης τῆς δικῆς τους νομοθεσίας.

Τὸ γεγονός ἐπίσης ὅτι ἡ ἀπαγόρευση ἐκμισθώσεως ἀλλοδαπῶν ἐργατῶν, πού ἡ Γερμανία ἐπέβαλε στίς 23 Νοεμβρίου 1973, δὲν ἰσχύει γιὰ ὑπηκόους τῶν κρατῶν-μελῶν τοῦ Κοινωνικοῦ Χάρτη, ἀποτελεῖ σημαντικὴ πρόοδο στὴν κρατικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν Χάρτη. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ πού ἀναφέρθηκαν πρὶ πάντων πρέπει νὰ προστεθοῦν ἐπίσης καὶ ὅλες οἱ νομοθετικὲς ἀλλαγές πού κάθε χώρα ἀναγκάζεται νὰ ἐπιφέρει ἐπικυρώνοντας τὸν Κοινωνικὸ Χάρτη.

Ὁ Κοινωνικὸς Χάρτης εἶναι δημιούργημα μόλις 15 ἐτῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ σοβαρότερο κείμενο προστασίας τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων ὄλων τῶν τάξεων, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν ἐργαζομένων. Κάτω ἀπὸ τὶς νέες κοινωνικὲς καὶ οικονομικὲς συνθήκες πού διαμορφώθηκαν μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, οἱ πρόνοιες τοῦ Χάρτη διανοίγουν νέους ὀρίζοντες γιὰ τὴ διασφάλιση τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ δημιουργοῦν, ἔστω καὶ θεωρητικά, τὶς ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴ συνεργασία τῶν λαῶν στὸν κοινωνικὸ τομέα, ἰδιαίτερα στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρον.